NEMZETI NŐNEVELÉS.

XVIII. ÉVFOLYAM. 1897. ÁPRILIS. IV. FÜZET.

ISKOLAI FEGYELEM ÉS KÖZERKÖLCS.

A társadalom segélykiáltásaként hangzik fel napjainkban mind sűrűbben a panasz a kor erkölcsei ellen. Majd a felsőbb tanintézetek katedráin, majd a törvényhozás vagy igazságszolgáltatás zöld asztalánál, majd az ünnepi lakoma zajában hangzanak az intő szózatok.

Az optimisták felzúdulnak rá; mondják, hogy a panaszlók kishitűek s nagyon sötét szinekkel festenek; mondják, hogy mindig volt az emberek közt a bűnnek kelendősége; idéznek időket, a melyek a mainál sokkal nagyobb korrupcziót tüntetnek fel; hajtogatják, hogy azelőtt sem voltak jobbak az erkölcsök, csak «a távolság okozta optikai csalódás» mutatja őket olyanoknak.

És mégis úgy tetszik, régente más volt a társadalomnak képe, főleg az ifjuság társadalmáé. Mind kétnemű ifjuság jó nevelésének főkelléke volt a szülők, az öregebbek s tekintélyesebbek tisztelete, a gyöngédség, szolgálatkészség. Templomba imádkozni jártak, örömöt találtak a nemesebb, ártatlanabb élvezetekben, de jól felhasználták az ifju kor munkaidejét s az illem szabályain kívül az emberszeretet törvényeit is gyakorolták.

Úgy látszik, hogy a fiatal leányok nem jártak a bálba olyan mélyen kivágott selyem-bársony ruhákban (ez csak az asszonyoknak volt megengedve, tisztességes bálon); az arczfestékek használatát sem kezdték meg bakfiskorukban. Gyönyörködtek a szépben, jóban és undorodtak a rúttól, a szemérmetlenségtől. Maga a bűn — mely az első emberpár óta uralkodik az emberek közt, — kerülni látszott az ifjuságot s nem nyert bebocsáttatást a gyermekszobába.

Ma már semmi sem védi az ifjuságot. Sem a család, sem

a társadalom nem törődik a gyermekek szivével, az őrangyal védi őket egyedül a korai botlástól. Mert hallatlan nagyot haladt a korszellem. Szörnyű nagy a felvilágosodás mindenfelé; de a vágy is, meg a kíváncsiság az új, a szenzációs iránt. A hirlapok pedig készségesen szolgálnak gyors- és leplezetlen tudósításokkal. A fiatal leány gyanútlanul veszi kezébe a ház mindennapos vendégét, a napi ujságot s olvashatja például egy meggyilkolt bukott leánynak megrázó részletességgel s verizmussal leírt mindennapi életmódját, a minek tanulmányozására soha sem lett volna alkalma.

Ilyen és hasonló mérgeket szív be a mai ifjuság; aztán ne csodáljuk a felkiáltást: «Ma nincsenek gyermekek!»

És a felnőttek társadalma sem kevésbbé századvégi. Úgy tetszik, hogy régente az anyák szent kötelessége volt az első táplálékot s az első nevelést személyesen adni meg gyermekeiknek; a munkaszeretet s munka kötelezettség általánosabb volt, a társas élvezetekben pedig több tisztaság, több ízlés nyilvánult. Hogy csak egyet említsek, az asszonyok nem kártyáztak, kerékpároztak s a lóversenyeken csak mint nézők szerepeltek.

Úgy tetszik, hogy a hazugság nem volt még olyan köztulajdon a társadalom minden rétegében, mint ma; a társadalom itélete pedig szigorúbb volt. Ma könnyen szemet húny, az arany csillogásától elkápráztatva, az erény s erkölcs ellen elkövetett botlások előtt; csak a formaságok betartását követeli.

Mintha az óriási haladás az anyagi téren, az emberiség technikai, gazdasági rohamos fejlődése elhidegítette volna az emberiség szívét, visszahatást szült volna szellem-erkölcsi téren; zorddá, érzéketlenné tette volna a kedélyvilágot. Mintha az ideálokat, a vallást, érdemet, becsületet, lovagiasságot a mai kor felfogásában ledöntötte volna a haladás rohamos árja azon magaslatról, melyen azokat eddig őrizte az emberiség s iszappal vonta volna be. Ma más eszmék uralkodnak; a hogy Apponyi Albert mondja: «— — az eszthetikában a naturalizmus, mely a rútat a széppel egyenrangúnak mondja, a magánérzelmekben a czinizmus, mely minden őszinte érzelemnek kicsúfolásában

tetszeleg magának; a társadalmi életben az utilitarizmus «a ki bírja, az marja» — és ikertestvére az anarchizmus».

Hol tanuljon hát ma a fiatalság lelkesedni eszményekért, tisztelni törvényeket s tekintélyt, ellent állni kisértéseknek? Még nem apadt ki a forrás, honnan üdítő éltető italt meríthetnek az ifjuság erényei . . . Állnak még templomaink, állnak még iskoláink!

Nagyobb, fontosabb hivatása van ma az iskolának ez irányban, mint bármikor. Jelezte ezt Vlassics Gyula kultuszminiszterünk is a tanítókhoz intézett millenniumi utasításában: «A becsületes ember fogalma iránt szigorú világnézlet magvait hintsék el az új nemzedék szivébe és itélő tehetségébe — mert csak úgy semmisül meg a becsületesség mezébe öltözött hitványság és lesz a társadalom kérlelhetetlen a becstelenség iránt».

Igen, a jövendő társadalom irányozását várhatjuk az iskolai neveléstől főként pedig ennek az ifjuság magatartására, erényeire, jellemére vonatkozó tevékenységétől: a fegyelmezéstől.

Minden korban nagy fontosságot tulajdonítottak az iskolai fegyelemnek. Már Pláton és Aristoteles varázseszköznek tartják az ifjuság nevelésében szigorúan betartott fegyelmezést, melylyel minden törvénynél nagyobb hatalmat lehet gyakorolni valamely országban. Ezért tartják az állam első, legfontosabb teendőjének az ifjuságnak erényre való nevelését. Ily nézeten volt a régi világnak majdnem minden állambölcse; az állameszme legszilárdabb alapja szerintük is egy jól fegyelmezett ifju nemzedék. Sőt az újkor nagy fejedelmei Nagy Péter, Nagy Frigyes, Mária Terézia, Napoleon is elismerték az ifjúság fegyelmezésének nagy hatalmát. Mária Terézia maga is jól fegyelmezte nemcsak alattvalóit, hanem 12 gyermekét is. Nagy Péter pedig azért szabadította fel az orosz nőt alárendelt társadalmi állásából, hogy az jogokat, tekintélyt nyervén, részt vehessen az ifjuság első fegyelmezésében.

Bizonyára a gyermekszobában kell kezdődni a jó fegyelmezésnek s a gyermekkorban kell szerezni az embernek nemcsak helyes ismeretet, hanem az erényre vonatkozó helyes fogalmakat,

a jó szokásokat, mert későbbi korban még nehezebb a helytelen szokásokat megváltoztatni, mint a ferde ismereteket megtisztítani.

Egészséges, üde légkörben növekedjék az ifjuság lehetőleg vidám örömök közt; de szokja meg már első játékainál is a törvényszerűséget. Már az ókori bölcsek sürgetik az erkölcsi bátorság fejlesztését és tiltakoznak minden elkényeztetés ellen. Pedig akkor még sokkal egyszerűbbek voltak az életviszonyok, símábbak, tisztábbak az élet utai.

A mai viszonyok még több szigorúságot követelnek, főleg a női ifjuság nevelésében. A leány összes lelki erőit úgy kell kifejlésre segíteni, a hogy azok az erény szolgálatára, az erkölcsileg helyes fölhasználásra legalkalmasabbak. Meg kell edzeni idegeit; de azért élessé tenni látását, érzékenynyé szive tisztaságát, hogy elbizakodottságtól és félénkségtől egyenlően távol, — biztosan lépkedjen a mai örvények közt is az illendőség keskeny utain.

A társadalom maga érzi az ifjuság helyes fegyelmezésének szükségét. Csak a napokban intézett kérdést a «Magyar Bazár» szellemes szerkesztője olvasóihoz: «Gyöngéden vagy szigorúan neveljünk-e?» Ő a mondhatója mily számos válasz érkezett kérdésére; a legtöbb pedig szeretetteljes szigorúságot javasol. Úgy is van. Túlzott szigorral daczos, alattomos jellemet nevelünk, vagy engedelmes gépet; túlzott gyöngédséggel erélytelenséget, jellemtelenséget, erkölcsi hibákat. Kérlelhetlen következetességgel, szigorral és nagy szeretettel kell ma fegyelmezni a leányokat; nem rájok kényszeríteni a jót, hanem megszerettetni velük, beleszoktatni őket az erény gyakorlásába s törhetlen erélylyel eltüntetni külső viselkedésükről minden vonást, melyből a társadalom mai félszegségei fejlődhetnének.

Mivel pedig minden leány ma már legalább 6 évet tölt az iskola padjain, nem kételkedhetik senki sem, hogy a leányiskolának a vázolt irányban kifejtett fegyelme átalakító hatással bírhat a jövendő társadalom irányára: Valaminthogy a helyes fegyelmezés azonnal rányomja bélyegét az iskola kis társadalmára az iskola falain kívül is.

A jól fegyelmezett iskolás leányok, ha magukra maradnak sem lépik át az illendőség határait. Az utczán, otthon s mindenütt ott lebeg fölöttük az iskola jó szelleme. Úgy, hogy az iskolás leányok tömeges magaviseletéből következtethetünk az iskolai fegyelemre. Ha találkozunk reggelenként ifju leányokkal, kik sétálva, nézegetve, állongálva, csoportosulva, hangosan beszélgetve haladnak az iskola felé; biztosak lehetünk, hogy ott nincs fegyelem. De ha a leánykák sietve, egyenes tartással, előre szegzett szemekkel, csendben vonulnak az iskolaépület felé: tudhatjuk, hogy ott jó fegyelem uralkodik, s ott nem veszik tréfának a későn jövetelt.

Magán viseli az iskolai fegyelem képét az iskolából hazavonuló leánysereg is. Találkoztam a város végén egy ilyen leánysereggel. Párosával mentek még ott is; azt hittem valami proczesszió; csendesen, de azért vidáman beszélgettek egymással; az egyik hangosabban elnevette magát, a többi rögtön csendre figyelmeztette. Megkérdeztem, melyik iskolából jönnek s megtudtam, hogy egy igen derék tanítónőnek növendékei, a ki nagy szigorúságáról ismeretes, de azért nagyvásárkor mézeskalácscsal lepi meg 70 növendékét.

Aztán láttam mindjárt az iskolakapujánál lármával szétrajzó leánycsoportot. Tanítónőjük pedig kikisérte őket s a kapunál is torka szakadtából kiabált rájuk, hanem azért egymást taszigálva tolongtak, zajongtak. A járdán négyesével ötösével összekapaszkodva mentek; senki fiának ki nem tértek az útból. És csüggedten gondoltam rá, hogy ha ezek már most az iskola kötelékében ilyenek, mi lesz belőlük azután az életben? Jukker leányok, lelkiismeretlen nők fejlődnek belőlük, kik örökös perpatvarban fognak élni szomszédjaikkal, ismerőseikkel; nem adják meg az öregebbeknek a tiszteletet; a házat, a gyermekeket nem fogják rendben tartani s mindezt azért, mert nem szoktatták őket magukat idejében rendre és illendőségre.

Így nyer a leányok helyes fegyelme határozott befolyást a nemzet szellemi és gazdasági életébe. Vagy beviszi a nemzettestbe az egészséges értelmi s erkölcsi megszokásokat, friss vért

bocsát velük annak lanyháló vérkeringésébe, megedzvén karjait, tisztítván fejét, nevelvén erejét. Vagy megfertőzteti a nemzet testét növelvén majd neki: bűnre készséges ifjakat, lelkiismeretlen iparosokat, tunya gazdákat, tisztességben szükölködő hivatalnokokat, gyáva katonákat, rideg, kötelesség feledő családanyákat, családapákat.

És a milyen mindenható a befolyása, olyan nehéz mesterség is a fegyelmezés. Talán nincs is a tanító foglalkozásai közt olyan, mely annyi fáradságot, utánjárást, gondot követelne mint a fegyelmezés. Tulajdonképen a szántovető embernek azon munkájával hasonlítható össze, melylyel a talajt a mag fölvételére előkészíti. A hol helyén van a fegyelem: ott termékeny a talaj, csakhamar veteményezéshez foghatunk s bőven termi a növendék lelke a szellemi gyümölcsöket; de hol nincs fegyelem: ott sok időt kell vesztegetni a rendreutasítással, büntetéssel, dorgálással s akkor a kifáradt, felizgatott gyermeki lélek nem fogékony az ismeretek felvételére; a tanító pedig nem nyugodt s így nem tud kellő pedagógiai hatást gyakorolni.

Nagyvárad. *Özv. Személy Kálmánné.*

(Folytatjuk.)

A 90 ÉVES LEGOUVÉ ERNŐ.*

A franczia Akadémia negyven halhatatlanjának nesztora, Legouvé Ernő, a nők ügyének, mint költő s mint moralista egyaránt lankadatlan, igaz ügyszeretettől lángoló, lelkes apostola, a minap töltötte be életének 90-dik, akadémiai tagságának 42-dik évét. Midőn őt ez alkalomból örömmel üdvözlik nemcsak hazája fiai és leányai, hanem egész Európa, s mondhatnám, az egész művelt világ, a nyugat felől lengő szellő zengéséből nem egyszer hasznára vált intést meritett, a haladás eszméit oly gyorsan magáévá tenni tudó Magyarország tanítónői sem maradhatnak el; annál kevésbbé, mert Legouvé Ernő drága hazánk, nemzetünk őszinte, lelkes barátja, ki előtt Magyarország, a mint az «Olvasás Művészete» czimű műve magyar kiadásához irt előszavában oly meghatóan mondja: képzelmének, előszeretetének, rokonszenvének, ábrándjainak és bámulatának kedvelt hazája, melynek horizontját a távolból is jól ismeri, a ki Petőfinket legkedvesebb költői egyikének vallja!

Összegyültünk tehát, hogy lelkünkből, szivünk mélyéből üdvözöljük, ünnepeljük Legouvé Ernőben jóakaratú pártfogónkat, szószólónkat, szeretetreméltó tanácsadónkat s néhány, őszinte megindulásunk fakasztotta virágszirommal gazdagitsuk a 90 esztendős költő-filozófus, emberbarát, pedagogus hókoronája fölé illesztett babérkoszorút.

Üdvözöljük s ünnepeljük azzal, hogy szellemi szemünk elé idézzük lelki képét, gyönyörködünk, mint valami távolban időző kedves rokon vagy jó barát arczképének, lelki képének fővonásaiban, végig pillantunk pályafutásán s méltatjuk érdemeit.

* A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztály márczius havi ülésén tartott felolvasás. *Szerk.*

Üdvöz légy, őszbe borult ifju! Ősz, majdnem egy teljes évszázadot számító korod, évek rengeteg során szerzett tapasztalataid, bölcseséged, lelked olympusi nyugalmánál, de ifju, tettre kész, buzgó gerjedelmekben, tavaszias fölindulásokban, lángoló hévben gazdag ifju, melegen érző szíved, melegségtől áradozó, öröküde kedélyednél fogva! Kiapadhatatlan fényforrásként sugárzik az minden szavadból s győzelemre juttatja az életed czéljául kitűzött feladatot: mások lelkében állandó tüzet gyujtani! Alpesként állasz, melynek hóborította csúcsa felől érő szellő edz s erősít, míg dereka, törhetetlen, erdőtől zöldülő tömege véd, oltalmaz, a tövén nyíló virág pedig gyönyörrel tölt el; s így erősíti lelkünket éles, de minden szarkazmustól ment, nyugodt értelmed, magasan szárnyaló gondolkozásod; oszlopra, támaszra akadunk szilárd, megingathatatlan, elveidtől, a jogtól, igazságtól semmi áron el nem térő akaratod, jellemed példája követésében, míg igaz jóságtól, önzetlen emberszeretettől dobogó szíved meleg sugarai virágillathoz hasonló balzsamcseppekként lebegnek az élet ütötte sebeink felett . . .

S mily bámulatra méltó, nemes összhangban fejlődött ki benned a lélek minden tehetsége! Művészies arányosság nyilatkozik a legnemesebb tulajdonok elosztásában, mely egyéniségedet remekül megalkotott zeneköltményhez hasonlóan állítja elénk, a melynek minden egyes akkordja tiszta, lágy hárfahangként rezeg végig lelkünk húrozatán . . .

Mi adja meg e csodás, bájos zeneköltemény alaphangját?. . . A legfenségesebb, legszentebb, a mit ismerünk! . . . Isten végtelen szeretete . . . a Gondviselés jóságába, igazságosságába, mindenhatósága s mindentudásába vetett hited . . .

Eme fenséges alaphangon épülnek fel lényed többi, oly nemesen megszólaló hangzatai . . . Menten a modern szkepticizmus legcsekélyebb árnyalatától, bibliai lelki tisztasággal s egyszerűséggel bizol a Mindenhatóban, igazi keresztény alázattal rendeled alá akaratodat az Ő akaratának, állítod ítélő trónszéke elé minden tettedet, minden szavadat, minden gondolatodat! . . . E földi létet lelkünk végtelen pályafutása megállóhelyének tekintve, törhetet-

lenül hiszel a lélek halhatatlanságában, a földöntúli életben . . . Ha kedveseid elhalnak, ha egy-egy szép reményekre jogosított barátodat ideje előtt szólítja el a Párka s fájdalom fog el, hogy eszméi diadalát, mint pl. annyira szeretett Berlioz Hektorod — Rákóczi-indulónk jelen alakjának geniális megteremtője — meg nem érhette, bele nyugszol s azzal biztatod magadat, hogy hiszen látja mindazt a magasból, a mit az utókor hozott! . . .

A lélek halhatatlanságába vetett mély hitedben gyökerezik kegyeletes szereteted szülőid iránt . . . A Mindenható, a ki különben oly dúsan pazarolta reád áldásait, egy nagy boldogságot megtagadni látott jónak . . . Szüleidet alig ismerhetéd . . . Anyádat 2½, atyádat 5 éves korodban veszítéd el . . . De a kárpótlásul gyermekséged fölött őrködő, párját ritkító nagyanyádtól lelkedbe oltott ama hit, hogy elköltözötteid, ha idelenn nem is, de odafönn a másvilágon élnek, s látják, érzik, sőt éber szemmel kísérik minden tettedet, áthidalta némileg ama borzasztó ürt, a melyet élők és holtak között a sír nyit . . . Soha gyermek nem szerette, nem tisztelte jobban élő atyját, mint te sírban nyugvó szülődet . . . Költői teremtő erőd első szebb gyümölcsét az ő emlékének szenteled! . . . Példája, dicső hírnevének öröksége sarkall, ösztönöz lépten-nyomon . . . Barátjai a nagy elhunyt «emléke s reménye»-ként üdvözölnek s már zsenge korodban támad fel benned a vágy, hogy nyomdokain haladva, még magasabbra emelkedjél. Ösztönszerűleg az ő eszmeköre, az ő elvei lesznek a tiéid is . . . Míg ő a «Le mérite des femmes» (a nők érdeme) című költeményében dicsőíti a nőt, a te tollad «a nők erkölcsi történeté»-vel tör lándzsát a nők javára. S ki tudja, nem a gyermekkori nagy veszteség fakasztotta szeliden elegikus hangulat adta-e lelkednek azt a rokonszenves, lágy háttért, azt az őszinte részvétet mások szenvedése iránt, a mely lelked második vezérmotivumaként húzódik végig lényeden? . . . Hiszen az minden derültsége mellett is örökké sajog. Nem zenged-e bánatosan:

«Sem a ragaszkodás, sem szeretet s hála,
Igaz szerelem sem, lelkünk szép vigasza,
Nem tölté be soha, még hű barátság sem
Azt az ürt, mit holta hagyott bús szivemben.

Ha gyászfelhő borult szomorú lelkemre,
Mikor a boldogság ragyogott szemembe:
Örökké, szüntelen, panaszos fájó hang
Ezt sugá fülembe: Nincs atyád! nincs! . . . meghalt!»

Annyira szeretted, annyira tisztelted e szent árnyékot, hogy kinzó lelki harczot küzdöttél, mikor egy-egy hajlam gerjedett szivedben, melyet atyád talán nem helyeselt volna. Midőn például a zene varázsa ellenállhatatlanul kezdett vonzani s követni akartad hivó szózatát, követni páratlan csodái birodalmába, nem hivatásszerűen ugyan, de kedvtelésből, mert hisz az ember életét, mint emlékirataidban mondod, «három dolog egészíti ki: hivatása, vonzalmai s kedvtelései», lám, jó fiu létedre, éveken s éveken át küzdesz, ellentállsz, noha iszonyú önmegtagadás árán, attól tartva, hogy atyádat, a ki nem szerette a zenét, megbántanád . . .

A ki ennyi gyöngédséggel viseltetik az elhunytakkal szemben, az, természetesen, szeretetet tanusít az élők iránt is. Mint férj, mint atya, majd mint nagyatya, maga vagy a szeretet, a legtisztább gyöngédség, tiéid földönjáró Gondviselése. Barátaid házi tüzhelyed köré gyűlnek, az abból kiáradó fénysugarakon melegedve. Ott van példának okáért a Schubert-daloknak Franczia-országban meghonosítója, Urkan, a boldogtalan zenész, a ki nem egyszer, ha csak egy-egy pillanatra, betér házadba . . . szótlanul foglal ott helyet, hogy a családi boldogság szép képének látásától megvigasztalva távozzék.

De a családi örömök s ezerszeres édes gondok nem zárják ki lelkedből az érdeklődést távolabb álló embertársaid iránt! Hol találni náladnál hívebb, őszintébben ragaszkodó, a más egyéniségébe annyi szerető gonddal leszálló, szóval s tettel segíteni kész barátot? Emlékirataid szolgáltatják erre a legjobb tanúságot. Beszélhet-e valaki több melegséggel, több szeretettel barátjairól, ismerőseiről, mint a hogy te teszed? Éles eszed s ama Isten ajándékozta, szinte bűvészettel határos divináczió, mely hivatásszerű lelki búvárrá avat, rövid idő alatt föltárja előtted még a legkomplikáltabb egyéniség tekervényeit is. Minthogy magad a legjobbak egyike vagy, hamar fölismered bennük a jó magot az ocsutól,

míg gyöngédséged finom elnézéssel surran el a tapasztalt gyöngeségek fölött. Embertársaidért hevülő lelked, élénk képzeleted, mely sokat kelleténél szebb s jobb tulajdonságokkal ruház fel, persze könnyen ejt befolyásuk alá. Ámde, a méhhez hasonlóan, azért csak a jót szívod magadba az utadba eső lelki virágkelyhekből s tisztán őrzöd meg minden körülmények között egyéniségedet. S mily hálával, az igazán művelt lélek eme legjobb mértékadójával, vagy mindazok iránt, a kik egyéniséged kifejlesztéséhez hozzájárultak. «Nem én alakítottam életemet, életem alakított», mondod magad. «Nem akaratom gyermeke, szeretetem, rokonszenveim, vonzalmaim, azaz jósorsom küldötte barátaim neveltje vagyok. Igaz ugyan, hogy zsenge ifjuságomtól fogva magas, becsvágyó célokat tűztem magam elé; ahhoz sem fér kétség, hogy bensőm az egyéni érzések, irányok, eszmék egész tőkéjét rejtette magában, melyeknek kielégítése képezte életem tartalmát; hiszen mi emberek sohase lehetünk egyebek önnönmagunk kifejlődésénél . . . De eme fejlődésnek egy szakaszára sem emlékezem, hol ne akadt volna segítőm, vezérem; éltem döntő pillanataiban mindig ott termett mellettem, mint a bibliai Tóbiásnál fontos útjára keltekor az ég egy-egy küldöttje.» Barátaiddal, szellemi munkatársaid s erkölcsi támogatóiddal szemben tanusított eme hálád testvérrokona végtelen szerénységed. Az ég mind testileg, mind lelkileg gazdagon áldott meg. Mint költő, mint tudós egyaránt elérted, a mit csak elérhettél . . . Sokoldalú tehetségeid, sokoldalú képzettséged, boldog családi életed, összeköttetéseid korod majd minden nagy emberével, a kik legtöbbjéhez s legjavához baráti kötelék fűzött, mindenkor kedvező anyagi körülményeid, viruló testi egészséged s erőd az ég ritka kegyeltjévé avat. De azért nem kérkedel soha . . . Egyéniségedet soha senkivel szemben sem iparkodtál előtérbe szorítani. Annál meglepőbb, mily érvényt tudtál mégis szerezni nézeteidnek, elveidnek s mennyi bátorsággal szálltál szembe az azokkal ellenkező áramlatokkal.

Irigység, vetélykedés, ezen, a toll harczosai között, fájdalom, annyiszor pusztító gonosz szellemek soh'se férhettek közeledbe! Tisztán megőrzött lelki nyugalmad magaslatának erődjéből szem-

lélve a világot, távol maradtál mindig a pártérdekek, az alanti dicsvágyak küzdelmeitől. Midőn azzal állnak elő, hogy drámairói működésedet annyi munkatárssal osztod meg, nyugodtan felelsz, mondván, hogy ez a mű értékéből mit sem von le, feltéve, hogy az a költészet s esztétika szabályainak megfelel. Mert te nem hírnévért, dicsőségért, hanem csakis magáért a dologért, az ügyért dolgoztál.

S ép ezért, mivel mindig távol álltál mindennemű kicsinyes érzéstől s gondolattól, nem jutottál sohase összeütközésbe sem pályatársaiddal, sem másokkal. A hol csak lehetett, szívesen vállalkoztál a tapintatos közbenjáró szerepére, mert türelmed az emberi gyarlóságokkal szemben kifogyhatatlan. Csak mikor igazságosságod s jogérzeted ellen történik támadás, mikor vak, kiszámíthatatlan szeszélylyel állják akaratod útját, indul meg haragod s tör ki méltatlankodásod. Ilyenkor nem tágítasz. Midőn Rachel Félix, a franczia színészvilág legkimagaslóbb alakja, a saját kérésére számára írt «Medea» szerepét egyszerre csak csupa szeszélyből visszautasítja s nem hajlik a szép szóra, bepereled, megbirságoltatod — az így befolyt összeget emberszerető szíved sugallatára az irók és drámairók egyesületei javára szánva . . .

Hálával eltelve a sok jóért, mivel a Gondviselés után embertársaidnak tartoztál, csak egy czélod volt, viszonozni a jót, mit veled cselekedtek. Szeretet és munka, a legtisztább idealizmus, a legszentebb jogok s eszmék — szabadság, egyenlőség — szolgálatában álló munkajelszavad. Azért, a mit tettél, sohasem vártál jutalmat . . . Tetteidben, tiszta öntudatodban láttad azt . . . Keresztény megnyugvással adva hálát a Gondviselésnek a multért, élvezed most a jelent s öregségedben eme bölcs mondásodból merítesz vigaszt:

«Tudjátok mi a megöregedés titka? Ne latolgassátok agg korotokban azt, a mit elvett, hanem azt, a mit meghagyott! . . .»

*

Ilyen derült hangulatban, ifjui munkakedvben, ép testi egészségben — mint vívó párját ritkítja még most is — a Lamar-

tineéra emlékeztető magas, nemes homlokkal s nyílt, élénk tekintettel éri el eme üdvözlésünk ünnepeltünket.

Vessük most a föltett pillantást élete, munkálkodása történetébe.

Legouvé Ernő, a költő-akadémikus Legouvé Gábor fia, 1807 február 14-én született Párisban. Szüleit korán elveszítvén, Bouilly, az ifjuság iratairól nálunk is ismert író, volt gyámja, a ki fiaként szerette s vagyonát önzetlen fáradozásai árán nagykorúságáig megháromszorosította. Tanulmányait a Bourbon kollégiumban végezte. Már iskolás fiu korában foglalkozott költői kísérletekkel, melyekben olyan barátok, mint Delavigne Kázmér s Béranger, kinek börtönéből hozzá intézett gyönyörű levele eseményszámba ment az ifju életében, támogatták. 1829-ben, tehát 22 éves korában, akadémiai díjt nyer a könyvnyomtatás fölfedezéséről írt költeményével, a melyet rövid időn «Atyámhoz» című verse s más kisebb, már is határozott költői egyéniségre valló költemények gyüjteménye követ. Megpróbálkozik a regénynyel is, de annál nagyobb sikert arat részint önállóan, részint munkatársakkal, kik közül a legnevezetesebbek Scribe és Labiche, drámai, később pedig esztétikai s erkölcsfilozófiai munkáival. 1847-ben feljogosították arra, hogy a Collège de France-ban nyilvános előadásokat tartson a nők erkölcsi történetéről, melyek nyomtatásban először «Les Conférences parisiennes» czím alatt jelentek meg, majd teljes kötetté tömörültek össze. 1855-ben a franczia Akadémia tagjává választották s azóta még sok drámai műve, a melyek száma meghaladja a százat s esztétikai s erkölcsfilozófiai s részben nevelésügyi munkái láttak napvilágot.

Mint irót leginkább jellemzi Legouvét finom, az ó-kor nagy klasszikusai és az újkor elsőrangú irói beható tanulmányozása alapján fejlődött finom izlése, esztétikai korrektsége. A szépprózа nagy mestere. Mint költő oly ügyesen alkalmazza a jelenkor merész reformátorai ujításait, hogy méltán sorakozik melléjük. Drámairói működéséből különös érdeméül kell kiemelnünk ama körülményt, hogy sohasem csatlakozott a realisztikus franczia iskola irányához, mert elvből, meggyőződésből kárhoztatja azt.

Színdarabjai a szerkezet ügyességével válnak ki. Tárgyait részint a történelemből, részint kora társadalmi viszonyaiból meríti s előszeretettel s ügyesen vegyít azokba, Kisfaludy Károlyunk s Szigligetink módjára, némi tendenciát. Legtöbb sikert aratott: «Lignerolles Lujza», a nemzeti színházunkban is több előadást ért «Lecouvreur Adrienne» s «Les doigts de fées» (Tündérujjak), melyben az elszegényedett előkelő nők számára a kéz ügyessége gyakorlásában oly szép működési tért nyit, továbbá «Les contes de la reine de Navarre» és «Medea».

Bennünket közelebbről érdekelnek esztétikai s erkölcsnevelési művei, melyek közül «Az olvasás művészete», «Atya és fiu a XIX. században», «A nők erkölcsi története», «Leányaink és fiaink» Feleki József ev. ref. lelkész mindenképen sikerült fordításában magyar nyelven is megjelentek.

Pedagogiai tapintata s éleslátása első szép jelét az «Olvasás művészeté»-ben adja. Sajátságos, megnyerő, meggyőző melegségével hangsúlyozza a fenhangon olvasás fontosságát, annak képző hatását s ennélfogva nem hirdetheti eléggé, mennyire szükséges, hogy azt úgy a nép-, mint a felsőbb iskolákban a legnagyobb gonddal tanítsuk. Minthogy maga is mester e művészetben, még pedig a «Théâtre Français» legnagyobb művészei iskolájából kikerült mester, igaz hivatottsággal adja meg Bardous, a vallás-, közoktatás és szépművészetek minisztere, megbizásából az utakat-módokat, melyek ezen az ének s a zene után első rangra joggal igényt tartó művészet titkaiba bevezetnek.

Ugyanabban a szellemes, vonzó modorban, mely e művét rövid idő alatt az iskolai könyvtárak kincses bányájává tette, szólal meg az «Atya és fiu a XIX. században» című művében. Ebben a gyermekek természetszerű nevelőihez, az atyákhoz intézi szavát s a helyes, tapintatos s gyöngéd nevelésre vonatkozó, igazán atyai szívből fakadó tanácsokat osztogat.

«A nők erkölcsi történeté»-ben vizsgálat alá veszi a nők tényleges helyzetét, törvény és szokás szerint egyaránt; összehasonlítja azt a multtal és kutatja, hogy milyennek kell lennie a jövőben. A XIX. század feladatául tűzi ki, hogy összhangzatot

létesítsen a férfi és nő párhuzamos fejlődése között is, mely összhangzatot nem abban látja, hogy a nőből férfi legyen, hanem hogy a nő a férfiút kiegészítse. Az egyenlőséget a különbözőségben óhajtja. Vizsgálat alá veszi a nő életének alapelveit a leány, hitestárs, anya és nő helyzetében. Elve nevében törvényben és közgondolkozásban részletesen kifejtett javítást sürget; mindenekfölött sürgeti a nők helyzetének javítását s hatalmának, befolyásának erősödését, tisztulását ezzel a család, a társadalom s minden művelődés alapfeltételének biztosítását.

«Leányaink és fiaink» s «Une élève de seize ans» című művei, mint a jelenkori franczia prózairodalom két igaz gyöngye, ma már nemcsak Franczia országban, de a külföldön, hazánkban is alig hiányzik a felsőbb leányiskolák, nevelőnő- és tanítónőképző intézetek könyvtárából. Nevelő s erkölcsöket nemesítő hatásánál fogva e két munka helyet foglal a leányok franczia nyelvi oktatásában, s tapasztalatból szólhatok, a növendékek valóságos lelki gyönyörűségére s épülésére.

«Leányaink és fiaink» a családi életből merített kedvesnél kedvesebb s tanulságosnál tanulságosabb jelenetek s epizódok albuma, melynek egy művelt nő asztaláról sem kellene hiányoznia. Unokáinak ajánlotta, egy 10 éves kis leánynak, egy 20, meg egy 16 éves fiunak. E három hallgató — hallgatónak mondom, mert hiszen Legouvé még akkor is, mikor ír, cseveg, beszél, igazi jó nagypapa módjára mesél, — felfogásához mérten ajka majd a naiv gyermek hangján («a királyasszonynak»), majd a serdülő s komolyodó ifju szája íze szerint szedi füzérré az együtt folytatott fecsegéseik, kis utazásaik, nagyatyai reményei s aggodalmai, családi életük apró-cseprő eseményei nyujtotta anyagot. Hol kis elbeszélés (pl. a két diplomata anya), hol élettörténet (a nagyanya és unokája), hol jellemrajz (Prié János), kis erkölcsi tanulmány (az erkölcsi oltóág), majd bizonyos hibák fejtegetése (nehéz gyógyulás) alakjában rakja le, a mint mondja, a hitszónokok és erkölcstanítók háta mögött kalászként összeszedegetett tapasztaltakat. Itt-ott egy-egy nevelés- vagy lélektani kérdést vet fel, melynek megoldását keresi (ötféle nevelés, a gyermekek és a szolgák), vagy

pedig párbeszéd alakjában oktat (egy tudatlan tudományos utazása szobája körül). Noha gyermekek számára irja mindezeket, mellettük látja szülőiket is s úgy intézi a dolgot, hogy családias elbeszéléseiből a kicsinyek örömöt, a nagyok tanulságot merítenek.

«Une élève de seize ans» című művének jellege kizárólagosabb. Mint már címe is mutatja, fiatal leánykáknak szánta s olvasójaként a felsőbb leányiskolából kikerült, maholnap felnőtt leány számba menő női bimbó lebeg szeme előtt. A szellemi virágfakadás gondos, gyöngéd előmozdítása képezi e munka célját. Iskolai tanulmányait befejezett 16—17 éves leánykát képzel maga elé, a kit nagyatyja oktat, hogy fejleszsze benne, úgymond, a jelenkori tanítási rendszer mellett még mindig elhanyagolt eme két oly fontos tulajdonságot: a képzeletet és az önálló gondolkozási erőt. Előadásaiban nem a leányka ismeretei körének tágítását tűzi ki czélul, nem; bensőjét akarja képezni, s ily módon belső fegyverrel, belső gazdagsággal akarja ellátni, hogy fölvehesse majdan a harczot mindennel, a mit a nőre a bizonytalan jövő hozhat. Oda akar hatni, hogy szükség esetében önmagában is leljen kielégítést s ne szoruljon mindenben a külső világra. Nem követ eljárásában semmiféle didaktikai, dogmatikus módszert; módszere a módszertelenség. Majd egy-egy költői mű, majd történet vagy földrajz, majd lélek- vagy erkölcstan körül forog a szó, a mint ez a munka egyes fejezetei czímeiből is, például: A gyermek szerepe a költészetben, földrajzi leczke (Francziaország ismertetése), történelmi leczke (IV. Henrikről), a fiatal leány legjobb barátnője (a tű), jó lélek, szép lélek, nagy lélek (Corneille és Shakespeare), az állat szerepe a költészetben stb. kitünik. Oktatásának egyik főeszköze az összehasonlítás. A megbeszélt irodalmi műveket, a tárgyalás alá vett történelmi alakokat, korszakokat párhuzamba állítja egymással s ezzel nemcsak közelebb hozza az illető tárgyakat a fiatal lélek felfogásához, de még egy harmadik eszmét is vonat le vele, a mely annak tulajdon sajátja, önmunkásságának műve. A legjobbra s legszebbre híva fel ily módon tanítványa figyelmét, megtanítja arra, hogy csodálni s gondolkozni tudjon, állandó tüzet gyujt benne a szép, a nemes iránt!

1884-ben Legouvé újra tollhoz nyúl s barátjai, hívei unszolására hozzálát «Soisante ans de souvenirs» czím alatt 1807-től 1876-ig terjedő négy kötetben megjelent emlékiratai megirásához. Mint valami bűvös kaleidoszkópba tekintünk be életpályája fázisaiba, az egyénisége fejlődésére befolyó alakok oly finom részletezéssel, annyi mély gondolkozással s oly megragadóan fényes ecsettel vázolt jellemrajzaiba. «Egy nálánál majdnem mindig feljebbvaló lelkekkel érintkezésben fejlődő, érlelődő lélek rajza e mű», mondja szerző annak első fejezetében, «mások életrajzával összefolyó élettörténet, melynek személyei beleilleszkednek korukba s egyéniségük fényét hintik a megfelelő időkre». Magáról beszél egy kicsit, hogy annál többet szólhasson róluk. Maga csak keretnek vallja magát, melyhez a képet ők szolgáltatják. Jól jegyzi meg, hogy emlékiratait tulajdonképen mások emlékiratainak nevezheti. Mennyi tapasztalat, mennyi életbölcseség, az élet czéljainak mily magasztos felfogása, mennyi lélektani megfigyelés s nemes törekvés jut itt, lappangva bár, kifejezésre és mily nyelvezetben! Zene Legouvé minden egyes mondata, a legtisztább harmónia, stylusa az emelkedett, de a mellett könnyed, gördülékeny, a legkülönbözőbb tárgyakhoz mesterileg alkalmazkodó, élénk, plasztikus irálynak valóságos mintaképe. Senki sem teheti le ezen emlékiratok bármely kötetét se a nélkül, hogy lelki látóköre ne tágult volna! Igazán lelki épülésre szánt könyv ez s szerző tökéletesen elérte vele kitűzött czélját: Je voudrais que ces Mémoires fissent un peu de bien. Bizony sok jót tett s teend még velük.

*

Jót, igazán csak jót, szépet s nemest alkottál, ünnepeltünk! Lelkesültél, hevültél s lelkesítettél, melegítettél!

De gyujtottál-e állandóbb tüzet ama lángnál, mely örök időkre ragyogó csillagként lobog a tőled annyira becsült, egyéniségük igaz mivoltában annyira megértett nők hálája oltárán?

Éleszd még e láng fényét, Isten segítségével, soká, soká, az emberi életkor legvégső határáig!

Budapest. *Tocsek Helén.*

A NŐI KÖZÉPISKOLA KIALAKULÁSA.

Már a jelen folyóirat 1895. évi folyamában megkoczkáztattam néhány szót a felsőbb lányiskolák újjászervezéséről az egyetemi képzés szempontjából. Azóta a dolog diskusszió tárgya volt a kongresszuson, hol kitünt, hogy ez idő szerint két felfogás áll szemben egymással: az egyik, mely alapjából új középiskolát akar teremteni; a másik, mely a felsőbb leányiskolák megfelelő reformját és kitoldását tervezi. Az előbbi felfogás védelmezői már meg is alkották a Nőképző-Egyesület leánygimnáziumát egész önállóan, megnyitották a tanügyi czelebritások és az egész sajtó lelkes szerencsekivánatai közt; szóval a cselekvés terére léptek. A nehézkes nagy moles, az állam, természetesen nem lehet olyan gyorskezű de már szakközegei útján szintén megindította a fontolgatás munkáját.

Az a kérdés, melyet a közoktatásügyi miniszter a felsőbb lányiskolák biztosaihoz s általuk az egyes tanártestületekhez intézett, hogy «miként lehetne a felsőbb lányiskolákat úgy reformálni, hogy külön lánygimnáziumok felállítása fölöslegessé váljék», magától értődőleg szupponálja, hogy e reform lehetséges. Sőt a miniszter nagy budget-beszédében határozottan ki is fejezte abbeli meggyőződését, hogy két év a megfelelőn reformált felsőbb lányiskola fölött az egyetemi képzés szempontjából teljesen elegendő.

Hála az «*egységes jogosítás*» legújabb jelszavának, nem szükséges, hogy az imént kimutatott két irány élet-halálra megmérkőzzék. Fennállhat egymás mellett békén mindakettő, sőt bizonyos törzs-tananyag közössége mellett meglehetős latitude van biztosítva számukra a tanterv dolgában.

A Nőképző lánygimnáziuma igen kedvező helyzetben van,

nem köti semmi a kezét. A hol jót vesz észre, azt elfogadja, a mit sallangnak lát, azt lefaragja. A görög irodalom kincses bányájából megelégszik az eszmei tartalom közlésével, mert csak fordításokat ölel fel, de igen gazdagon; az olyan irodalmi remekekért pedig, melyeken az eszme és forma klasszikus harmóniáját akarja szemléltetni, a latinhoz fordul, és eredeti műveket ad a tanuló kezébe. Mindazt, a mit a fiú-középiskolák tanárai évek óta közmegegyezéssel sürgetnek és helyeselnek, akadály nélkül megvalósíthatja. Végrehajt egy igen nagy fontosságú és messzekiható újítást, azt, hogy a latin nyelvet csak az V. osztályban kezdi. A melyik tanulója tehát 15 éves koráig arra a belátásra jut, hogy bármi okból nem való érettségire törekednie, mehet a IV-ből bárhová a nélkül, hogy csak egy pillanatot is inpraktikusan elvesztegetett, vagy bármi, nőnek e korban tanulni való dolgot elmulasztott volna.

Teljességgel lehetetlen, hogy az, a mi a Nőképző gimnáziumában történik, a felsőbb lányiskolák tervbe vett újjászervezésénél kiváló figyelembe ne jöjjön. Hiszen az alsó négy osztálynak a latin nyelvtől való mentesítése konczesszió a felsőbb és polgári lányiskoláknak, honnan a tanulók némi tantervmódosítással akadálytalanul, de így is, a hogy a dolog van, egyszerűn megoldható felvételi vizsgálattal átléphetnek a nőgimnázium V. osztályába.

A Nőképző gimnáziumának kedvező helyzetét, melynek módjában volt tantervét üres táblára írnia fel, a felsőbb lányiskola révén tervbe vett liczeum a magáénak nem mondhatja. Számot kell vetnie azzal, hogy két helyen is adjon némileg befejezett egészet, a IV. és a VI. osztály végén, mert a fiú-középiskolák analógiája szerint is tanulóinak több mint $^2/_3$-a az V. osztályt nem éri el, és csak csekély töredéke kíván érettségit is tenni.

Az elágazás kezdőpontjának a IV. osztály végére kell esnie. E pontnál a középfokú oktatás egész vonalán bizonyos pauza van. Innen rekrutálják növendékeiket a különböző szakiskolák és az óvónő- és tanítónő-képzők, ennyit követel meg a vasut-, a posta- és a telegráf-hivatal az ő nőalkalmazottjaitól. Ezen túl a középiskola megkülönböztető szóval fő-nek nevezi magát, főgimnáziumnak és főreáliskolának, jeléül, hogy a tanítás tudományosabb volta,

a mélyebb alapú formai és irodalmi képzés itten veszi kezdetét. De itt végződik a polgári lányiskola is, melynek hivatottságát érző kitünő tanulói részére a lánygimnáziumban való továbbtanulhatást biztosítani kell. Végül a közoktatásügyi miniszter épen azért nem szándékozik külön lánygimnáziumokat állítani, és óhajtja az egyetemre való előkészítést a reformált felsőbb lányiskolára bízni; mert az elhatározás mennél későbbre való halasztását véli üdvösnek és lehetővé teendőnek. Eme eléggé nem dicsérhető bölcs előrelátás míg egyrészt a középfokú lánynevelés egységét biztosítja, másrészt azt is megkívánja, hogy a gimnáziális irányú elágazás kezdőpontja oly későre halasztassék, a mint csak a siker koczkáztatása nélkül lehetséges.

Kérdés most már, miként osztható el az az anyag, mely az egyetemi képzés szempontjából szükséges, a felsőbb lányiskola adta keretbe és a még melléje toldandó két mezőre? Természetesen nem lehet ezúttal óratervről szó, csak általánosan tájékozó főbb szempontokról. Ilyen például első sorban a görögnyelv kérdése. A görögnyelvet illetőleg azt hiszem, hogy előttünk görögpótló gimnázium példája útmutatóul s van egy miniszteri jelentés is tiltóul, mely döntvényszerűleg lehetetlennek nvilvánítja a latin- és görögnyelv és irodalom oly terjedelmű tanítását csupán a felső négy osztályban, mely az irodalmi képzés szempontjából gyümölcsözővé válhatnék. Ha valamelyik abituriens későbbi tanulmányai közben a görögnyelvnek híját érezné, vagy épen klasszikus studiumokra szánná magát, az egyetemen is megtanulhatja és akár tanári vizsgálatot is tehet belőle.

Figyelembe veendő, hogy a rajz és ének a lányiskolában a nevelés művészeti oldala miatt semmikép sem lévén mellőzhető, a görögnyelv még ez okból sem részesülhet a kívánatos óraszámban.

Legajánlatosabb tehát a görög nélküli gimnáziumot tartani szem előtt és értékesíteni mindazt, a mit a görögpótló tantárgyak tekintetében a középiskolai tanárkörök élénken folyó tárgyalásai használható anyagképen felszínre hoznak.

Könnyűnek és egyszerűnek látszik az a megoldás, melyet

sokan javasoltak már, hogy t. i. az V. és VI. osztályban némely tantárgyak együttes tanítása mellett bifurkáczió létesíttessék a latinra s matematikára egyfelől, a francziára, nevelés- és gazdaságtanra másfelől. De ez a módozat csak addig olyan egyszerű, míg csupán a tantárgyak neveiről van szó; mihelyt azonban tartalmat kisértünk adni a nevek alá, alig lebirható akadályokkal találkozunk.

Így például a magyarnyelv és irodalomból a felsőbb lányiskola befejező két osztályának szempontja feltétlenül irodalomtörténetet kiván meg, még pedig a VI. osztályban egész éven át; a nyolczadik osztálylyal tetőző gimnáziális műveltség szempontjából pedig az irodalomtörténet tanulásának itten még nincs ideje. Hasonló nehézség a történelem anyagának elosztásában, ámbár a Nőképző gimnáziumának tervezete, mintha csak e czélból készült volna, a VI. osztály végén némileg befejezett egészet ad, de mégsem a magyar alkotmány történetével befejezettet, melyet mint koronát ez is a végére tartogat.

Legnagyobb s talán már el sem hárítható akadályt a természettudományok vetnek a két czél kiegyeztetése elé. A gimnázium megkivánja, hogy a természetrajz a felsőbb osztályokban sorra kerüljön. Az itten szerzett érdemjegy szerepel az érettségi bizonyitványban is. Mivel azonban a felsőbb lányiskola az V. és VI-ik osztályban a természettudományi tanítás befejezőjéül fizikát kénytelen elővenni és azzal, a mi e tárgyból az alsó osztályokban nyujtva volt, meg nem elégedhetik; ki van zárva az együttes tanítás lehetősége, ha még hozzágondoljuk, hogy épen az érettségi vizsgálat miatt, de még inkább a fizikának mennyiségtani alapon való tanítása érdekében e tárgyat a gimnázium is csak a két felső osztályban helyezheti el.

Ha pedig a természettudományokat is beleviszszük az elágazásba, akkor a latin, matematika, természettudomány, — esetleg görögpótló irodalmi olvasmányok — majdnem a felét teszik ki az egész heti óraszámnak. A dolog tehát úgy áll, hogy a tanítási idő felét a gimnazistáknak külön kell, a másik fél nagy részét pedig külön volna jó megadni.

Ha mind a klasszikus, mind a modern irány nyolcz évre terjedne, illetőleg a felsőbb lányiskola nem érne végett a VI. osztállyal, akárhány óraterv kinálkoznék a megvalósításra abból az időből, mikor a reáliskolát es a gimnáziumot akarták összeforrasztani az egységes középiskolába. Így azonban nemcsak az imént említett egyes tárgyak szempontjából, hanem pusztán annak meggondolása után, hogy a felsőbb lányiskola tetőz ottan, hol a gimnázium még csak falakat rak; egyedüli helyes megoldásnak az V. és VI. osztály teljes kettéválasztását és a VII., VIII. osztály megnyitását kell tartanom *gimnázium* név alatt.

Megmaradna az alsó négy osztály nyújtotta közös alap, melyen túl azok, kik egyetemi tanulmányokra nem törekszenek, két év alatt ugyanazon intézetben, ugyanazon tanártestület vezetése mellett czélhoz juthatnának. Elsajátíthatnák a középiskolától megkivánt általános képzés mindazon elemeit, melyek élő nyelveken közölhetők és a modern társadalom asszonyára nézve szükségesek, még pedig a nélkül, hogy az egyetemi tanulmányokra való előkészítés bármikép is hátráltatná őket.

A gimnázium elnevezést fontosnak és megtartandónak vélem, mert a hozzáfüződő tradicziók révén maga ez az egy szó programmot mond, melyet minden, csak valamennyire is művelt ember megért. Ilyen régi és világszerte ismeretes czéget mellőzni, bár teljes joggal meg volna tartható, nagy kár volna. Végre is gimnáziumi érettségi bizonyítványt, mely az egyetemi tanulmányok megkezdésére kvalifikácziót ád, csak gimnázium állíthat ki.

Nem tartom épen lehetetlennek, hogy azok a végzett felsőbb leányiskolai tanulók, kik már az ötödik óta külön latin nyelvi oktatásban részesültek, ha igazán arra valók és szorgalmasak, megfelelően szervezett két évi tanfolyamon az érettségi vizsgálatra elkészüljenek; de viszont meg nem engedhetőnek vélem, hogy eme tanfolyamok gimnáziumi érettségi vizsgálatokat tarthassanak. Útját állja ennek a középiskolai törvény határozott intézkedése, mely az érettségi vizsgálatok tartásának jogát pusztán csak a nyolcz osztályú középiskoláknak adja meg. (23. §.)

Egész eddigi fejtegetésemben nem gondoltam szükségbeli,

átmenő intézkedésre, hanem valami maradandó és a kellő tekintélylyel rendelkező alkotásra. Palliativ eszköznek a tanfolyam beválhatik, de maradandó és a fiú-középiskolák tekintélyével fölérő intézménynek soha. Mivel pedig tanügy-szervezetünk állandóan megkívánja, hogy a tanítónőképző intézetek és felsőbb lányiskolák számára megfelelő készültségű nőtanárok nevelődjenek, egy igazi és a 1883-iki törvénynek minden tekintetben megfelelő nőgimnázium elengedhetetlen, sőt halaszthatatlan dolog.

Egy-két felsőbb lányiskola mellett az alsó osztályoknak amúgy is szükséges és általánosan kötelező reformjával meg kellene szukcesszive nyitni a felső, tisztán gimnáziumi osztályokat. Nem volna ez egyértelmű külön lánygimnáziumok felállitásával, és mégis olyan iskolát szolgáltatna, mely a gimnázium nevét jogosan viselhetné s nem kellene neki az érettségi vizsgálat jogát megadni, mert szervezeténél fogva ez a jog megilletné.

Az V. és VI. osztály teljes különválasztása a mindenképen elkerülhetetlen bifurkáczióval szemben, ha leszámítjuk a hittan- és a művészeti tárgyakat, melyekre nézve az együttes tanításnak nincs semmi akadálya, csupán egy tanárral jelent több kiadást. De ha kettővel jelentene is többet, ezt az áldozatot az ügy érdekében, legalább az egyetemi városokban levő felsőbb lányiskoláknál meg kellene hozni, hogy legyenek teljes és kifogástalan tekintélyű lányközépiskolák, hol a vidék néhány nagy városában szervezhető tanfolyamok növendékei is érettségi vizsgálatot tehetnének.

Azzal a föltevéssel is kivánok még néhány szóban foglalkozni, hogy az érettségi vizsgálat el volna engedhető a polgári iskolai képesitésű tanítónőknek, és ők oklevelük alapján feljogosithatók volnának, hogy egyetemi hallgatók lehessenek. Ez a kivánság törvénybe ütköző, melynek módosítását pusztán azért, hogy néhány tanítónő meg legyen kimélve az érettségi vizsgálat terhétől és fáradságától, nem lehet méltányosan követelni. Nem hasznos jó barátja az ügynek, ki a nők részére kiváltságokat sürget. Érteném, ha egy általános mozgalomhoz lehetne csatlakozni, mely a polgári iskolai tanítóképzőben eltöltött évek bizonyos beszámítását

sürgetné a középiskolai tanárképesítés előtanulmányaiba.* Az érettségi vizsgálatot azonban, mely nem szakszerű, hanem általános minősítés, épen azon pályák szempontjából, melyekre a nők az egyetemen készülhetnek, el nem engedhetőnek tartom. Az igazi ambiczió nem fog tőle visszariadni s meg lesz az az elégtétele, hogy még a rosszakarat sem vethet a szemére semmi kedvezményt. Ennek az új intézménynek, mely szinte kihivja a tréfát és kicsinybevevést, a kezdet komolysága és a hasonló konszolidált tanulmányokkal való teljes egyenlőség fogja megadhatni a szükséges tekintélyt.

Egyoldalúság volna azonban az egyetem megyiltát a nők előtt pusztán csak úgy fogni fel, mint újabb kenyérkereseti pályák szabaddá tételét. Az egyetem a tudomány temploma, hova a nőt eddig épen a legczivilizáltabb államok vonakodtak bebocsátani. Ismeretes, hogy abban a nagy munkában, melyet minden népek vezető szellemei végeznek, a tudás határainak folytonos tágításában, nemcsak lángelmékre, hanem szorgalmas anyaghordó munkásokra is van szükség. Kellenek jó szemű megfigyelők, finom izlésű kritikusok, találékony próbálgatók. Nem ez a nemzedék, mely fölszabadította, hanem az utánunk következők meg fogják érezni e téren is, hogy egy új, egészen sajátos egyéniségű erő lépett akczióka, új színt, új világosságot vivén be a kutatásba és megfigyelésbe.

Viszont a tökéletesített nőközépiskolák, ha majd néhány évtizeden át kifejthették áldásos működésüket, eljuttatják oda a művelt férfi élettársát, hogy ne tekintsen temperamentuma szerint együgyű bámulattal vagy frivol kicsinyléssel férje szaktudására, hanem iparkodjék megérteni és megbecsülni azt a szellemi tőkét, melyből a család megél, mely neki kényelmet és jólétet biztosít.

A legsajnosabb tévedésnek tartom az olyan nyilatkozatokat, hogy a ki a nők számára a tanulás útját megnyitja, természetes hivatásuktól, a családtól távolítja őket el. Vajjon melyik családtól?

* A magánúton szerzett oklevél e kedvezményben nem részesülhetne, mert egyetemi éveket magánúton nem lehet végezni.

Attól-e, mely ha már bizonyos korig felnevelte, úgyis kínos félelmeket szenved, hogy ki, mikor és merre távolítja el onnan az eladót; vagy talán attól, melyben mint idegen dolgozik bérért és semmi szeretetért? Mert hogy a nőt attól a családtól, melyben szíve választotta társával élhet boldogul, bár a tudomány, bár egyéb dicsőség elválaszthatná, azt nagyon sokad magammal kétségbe vonom.

Ha majd egész bizonyossággal rá tudunk mutatni néhány eklatáns példára, kiben a tudományos hivatás legyőzte a nőt, ki rideg magánosságban, a család örömeiről való önkéntes lemondással a közügynek és tudománynak szentelte életét: emlegetni és czitálni fogjuk, mint a nemes önmegtagadás képét, melyhez a mindennapi élet épen nem hasonlít, de nem fogunk attól tartani, hogy e példa egészen a közveszedelemig ragadóssá válhatnék.

Megesik az is, hogy félreértett olvasmányok, talán csalódások is és a korral növekedő keserűség arra csábítanak egyeseket, hogy a családi életről lenézőn nyilatkozzanak, vagy ellene izgassanak; de az efféle jelenség ép úgy nem alterálja a család élő eszméjét, mint a hogy a naponkint végbe menő ezer-egynehány öngyilkosság senkiben sem ébreszti azt a gondolatot, hogy az élethez való ragaszkodás az emberekből kiveszhetik.

A tudomány, a tanulás nem árt se családnak, se erkölcsnek, se nőiességnek, melyekben ha hibát veszünk észre, inkább csodálkoznunk kellene, hogy ilyesmi tanult nővel megeshetik, mintsem a hibát a tanultság folyományának tekintenünk.

Czegléd. *Paulovits Károly.*

LEÁNY-INASISKOLÁK.

Épen most folyik a tárgyalás a közokt. miniszterium s Budapest székesfőváros közönsége közt a főváros fentartotta mesterinas (tanoncz) tanfolyamok reformálása ügyében.

Mindkét hatóság — a többek közt — amaz óhajtásának ad szókat, hogy az inasok oktatása ne legyen az est késő óráiban, mint most, hogy a tanítóknak meglegyen a kellő képesítése, illetőleg felállítandók tanítók számára póttanfolyamok, végül legyenek az inasoknak alkalmas rajztermeik.

A fiú-inasiskolák reformálása mellett kellene, hogy a hatóságok figyelme kiterjedjen a leányinasok oktatására is, a kik, noha ezrivel vannak Budapesten, eddig — hivatalosan semmiféle köteles — tanításban nem részesültek. Pedig annak a leendő nőiparosnak nem kevésbbé van szüksége a fiúinaséhoz hasonló szaktanításra.

Ha a leánygyermek elvégezte a népiskola IV., V., VI. osztályát, a szülő kifogja a gyermeket az iskolából s mert a család érdeke úgy kivánja, 1—2—3 évre mesterhez adja, hogy ott a fehérvarrást, ruhavarrást, kalapdíszítést, kalapkészítést, keztyűvarrást, virágcsinálást, paplanmunkát, czukrász vagy cartonnage mesterséget megtanulja. A leány jól-rosszúl elsajátítja az «atelier» titkait, aztán felszabadul s kenyérkereső «legény» lesz belőle.

Csak érinteni akarom, hogy a leánynak «inas» éveiben mennyi a küzdelme. Ha természettől ügyes a leány, mestere kihasználja munka birását a végletekig; ha a leány alkalmasabb a küldözgetésre, csak győzze magát ruhával, czipővel. A leány szülőjénél lakik és ha hazajő, a család elvárja, hogy otthon is megtegye kötelességét, míg a fiúinas szórakozik, pihen szabad idejében. — Tehát vagy a sok ülő munka, vagy a sok lótás-futás rontja meg a

leány egészségét akkor, mikor legjavában van fejlődése éveiben, mikor a leány teste-lelke leginkább megkívánja a tapintatos bánásmódot.

Jelenleg az a szokás: ha a leánynak van kedve tanulni, s mestere és szülője meg is engedik, akkor beiratkozik a «felnőttek oktatása» valamely tanfolyamába, melyet Budapesten a «Népoktatási Kör» ingyen tart fenn novembertől áprilisig. Itt megtanulhat írni, olvasni, egyéb elemi ismeretet, üzleti levelezést, számolást; de a leány nem vállal kötelezettséget, jön mikor akar és elmarad, mikor akar.

Ámde ez az oktatás a leánynak nem ad mindig szakismeretet és csak akkor veszik fel a «serdülő» leányokat, ha az igazán «felnőttek» miatt jut nekik hely.

Mivel azonban a Népoktatási Körnek nem czélja, hogy első sorban a serdülő inasleányok oktatását gondozza s e miatt sokan kiszorulnak a leányok közül, gondoskodnia kell az iparhatóságnak vagy más hatóságnak, hogy felállítsanak oly tanfolyamokat, a melyeken főképen az inasleányok szellemi és erkölcsi nevelve-tanításával foglalkoznának.

Szólni óhajtok a tanítás kötelezett voltáról, helyéről, idejéről, tárgyairól, a nevelés eszközeiről, a tanítónőkről s a szakszerű felügyeletről.

Az iparhatóságnak módjában van megtudni azt, hogy az ő közigazgatási területén melyik mester (gyáros, üzlettulajdonos) hány leányinast tart, hány évi inaskötelezettséggel, mikor lépett be a leány a műhelybe, üzletbe, mi a leány kora, vallása, hány iskolaévet végzett és hol, hol lakik, mi a szülő (szállásadó), lakásczíme és foglalkozása. — E statisztikai adatok nemcsak mint ilyenek volnának érdekesek, de segítségükkel a tanítás javára kellőképen csoportosítani lehetne a leányokat, akár koruk, akár előképzettségük, akár technikai foglalkozásuk szempontjából.

Az iparhatóság kötelességévé tenné a mesternek, valahányszor leányinast felfogad, vagy azt elbocsátja, arról az iparhatóságot értesíti, hogy a leány a tanítás kötelezettségében mindaddig résztvegyen, a míg ő inas. Az iparhatóságnak kiküldött közege

által meg is kellene arról győződnie, hogy az a leány tényleg látogatja-e az iskolát, igazoltan mulasztja-e a tanítást, avagy mestere tartja-e vissza. — A midőn a leány inaséveiből felszabadul, az iskola látogatási bizonyítványt adhat neki vonatkozással az elsajátított ismeretekre.

A tanítás folyhatna a fővárosi és állami polgári fels. leányiskolák termeiben, a hol d. u. sehol sincs tanítás s a szertárak kellő felszerelése is megvan. Az oktatás teljesen ingyenes volna.

A tanítás legkésőbb este 5—7 óra közt folyna hetenként háromszor két órában, hogy a leány kellő időben hazaérkezzék s hogy elméje túlságosan el ne fáradjon. Legyen a tanítás szeptember elejétől junius végéig, azaz teljes tíz hónapig. — Hogy a tanfolyam 1—2—3 évig tartson-e, az attól függ, hogy a leányok legnagyobb része hány évig tartozik inaskodni. A leány 20 éves korán túl nem kötelezhető az inasiskola látogatására.

A tanítás tárgyaiból csak azokat az ismereteket óhajtom felvenni, melyek a nőiparos általános műveltségét s szakismeretét gyarapítják. Rendszerekbe foglalt s tudományos formában adott ismeretekről azonban szó sem lehet; kevés idő alatt sokat kell nyujtani, tehát a népszerű alak a leghelyesebb volna és a tudományokból csak egyes válogatott fejezeteket kell adni és azt, a mi nekik hasznos és érdekes.

A *magyar nyelvből* szükségesek az összes ügy- és okiratok, üzleti levelezés és magánlevelek irása, ezek kapcsán a megejtett helyesirási hibák és a jó magyar stilus magyarázása; a posta-, hajó- és vasútforgalomban előforduló blanketták rovatainak helyes betöltése. Egyben fel kell hívni a figyelmet bizonyos szépirodalmi művek olvasására s bizonyos szinházi darabok látogatására is, hogy a leányok izlése finomodjék s erkölcsi felfogásuk emelkedjék, vagyis nemes értelemben szórakozzanak.

A *számtanból* kell a négy alapmivelet egész számmal, közönséges és tizedes törtszámmal, olasz gyakorlat, váltóismeret, költségvetésszámolás, kamatszámolás és különösen fejszámolás; a példák szövege az iparos foglalkozásával legyen kapcsolatos; kell a mértékek és pénzfajták ismerete, az ipari és kereskedelmi válla-

latok értékpapirjának bemutatása, a börze jelentéseinek magyarázása; utasítások a józan takarékosságra.

A *történelemből s alkotmánytanból* azokat az ismereteket kell adni, a melyek ipari és kereskedelmi szempontból fontosak s melyek az iparos s kereskedő jogait s kötelességeit tárgyalják, pl. czéhrendszer, iparszabadság. Alkalmas módon beléjök kell oltani a hazaszeretetet, s hogy paralizáljuk bennök a szocziális mozgalmak iránt való hajlamosságot: ápoljuk bennök a törvény tiszteletét, a koronás király iránt való köteles hűséget. A példa kedvéért meg kell emlékezni a magyar történelem nagyasszonyairól is.

A *földrajzból* kell a vasútvonalak s azok mentén fekvő városok ismerete; tudni kell, hogy hova milyen ipari terményeket visznek tőlünk, s honnan minőket hoznak hozzánk; a vámterület és az elvámolandó árúk ismertetése; a vasuti konduktor használata.

A *természetrajzból, természettanból s vegytanból* oly ismeretek szükségesek, a melyek az illető műhelyben feldolgozandó anyagokra vonatkoznak, a melyek azon természettani törvényekre vonatkoznak, a melyeket a műhelyben használt gépek (szerszámok) kezelése alkalmával kézzelfoghatólag lehet tapasztalni. Tudnia kell a leánynak, hogy pl. a sróf, a fogó, világitógáz, az elektromos motor voltaképen micsoda. Tudja meg az a szabónő, hogy mikor ő varrógépét tapossa, minő természettani törvények érvényesülnek. A virágcsinálónak behatóan kell ismernie a mesterségénél használatos növényeket s a virágfestésnél alkalmazott mérges és nem mérges festéket; a szabónőknek jól kell ismernie a gyapot, gyapju, selyem, kender és len anyagokat s azok származását az állat- és növényvilágból. Tárgyalni kell az érzékek szerveit a bajtól való megóvás szempontjából, a hátelgörbülés jelenségeit, a helyes táplálkozás módját. Óvószabályokat kell adni a világitás és fütés eszközeire vonatkozólag. Az égett és vágott seb kezelése, míg az orvos intézkedik; néhány bakteriologiai ismeret, néhány gyógyitószer.

Vallásos erkölcs tanitást kapnának külön az illető lelkésztől a templomban vasárnap d. u. 2—3 óra közt. Vallásos énekek gyakorlása.

A *rajzoktatást* nagyon fontosnak vélem, már csak azért is mert a mindennapos iskolában eddig nem rajzoltak a leányok. — Itt az elemi ismereteken hamar át kellene esni s mindegyik leányt a maga szakmája rajzában kell oktatni. De kell, hogy mindegyik értsen a fehérvarrás s felső ruha elkészítésénél szükséges «Schnitt»-ek rajzolásához, mert ennek minden nő hasznát veheti. Ismertetni kell egyszerű mértani alakokat, valamint a magyar stilusban feldolgozott mintákat, hogy a nemzeti szellem az iparos foglalkozásába is belehasson. Képek, illetőleg muzeumból vett darabok alapján a szabónőknek tudni kell a nemzetek és letünt korok viseletéről, hogy a kosztümök varrásáról is legyen fogalmuk. Szoktatni kell őket az iparművészeti mozgalmak méltánylására, figyelmeztetni kell őket a különféle modorban emelt épületekre, butorokra s általában ébreszteni kell bennök az esztetikai érzelmeket. A szinek és formák összehangzásáról is kell szólni, valamint a ruházkodás esztetikájáról.

Noha nem tartozik szorosan az ipari oktatás keretébe, de a kedély fejlesztés kedvéért súlyt fektetnék az à capelle *éneklés* helyes tanítására, előbb hallás után, majd kottákból tanítva be a több szólamú dalokat; de az ének szolgálatában állana a fegyelmezésnek is, meg a nemzeti és esztetikai szellemben való nevelésnek. Hatni lehetne a leányokra, hogy a hangversenyek s operák komolyabb irányú zenéjét is élvezettel hallgassák meg.

A kedélynevelés czéljából szükségesnek vélem, hogy az inasleány vallása ünnepén műhelyben ne dolgozzék, hanem vegyen részt temploma szertartásában. U. a. czélból szükségesek a tanitónő vezetésével vasárnap d. u. csoportos kirándulások a szabad természetbe, gyűjteménytárakba. Rendezzen az iskola évenkint egy-két konczertet, házimulatságot, a melyben iparos legények is részt vennének. — Kell, hogy a tanitónő tegezze a leányokat.

Végül a *tornatanítás* egyensúlyba hozná a testet a sok görnyedő munka után, itt utalni kell azokra a szabadgyakorlatokra melyeket ők napközben vagy otthon is végezhetnek. A helyes ruházkodás az egészség szempontjából itt beszélendő meg s ismét az esztetikai kivánalomnak teszünk eleget, ha az uralkodó divat

félszegségeit itt teszszük szóvá. — Elvétve egy-egy tornaóra tánczórává is válhat. Az «illik és nem illik» codexnek sok törvényét itt lehet erényesíteni; tárgyalni kell a tánczra vonatkozó egészségtani szabályokat is.

Vasárnap d. e. venném az ének-, rajz- és tornaórát 8—12 közt; hetenkint háromszor pedig 5—7 közt a felsorolt többi tárgyat.

A leányinasok oktatását és nevelését csakis női kézre biznám, mert csak a tapasztalt és tapintatos tanítónő élhet legilletékesebben a nevelés eszközeivel, hozzá mint idősebb barátnőjükhöz eredményesen fordulhatnak a leányok tanácsért az ő bizalmas ügyeikben. A tanítónő mint nő tudja legjobban, hogy az élet minek a tudását kivánja meg a nőtől, ő mint nő finom érzékkel birálja meg, hogy a társadalom a nőnek, mely cselekedetét követeli meg, s mely cselekedetét ítéli el. A női erények gyakorlására csakis a nőtanító hathat példaadással, szoktatással, oktatással; e témáról alkalom adtán beszélnék s különösen a következő erényekről: hűség, szeretet, türelem, kegyelet, vallásosság, igazmondás stb., az igazmondást különös hangsúlylyal említem fel, mert a hazugságból lesz pletyka és emberszólás, majd rágalmazás, a minek nagyon komoly lehet a következménye.

Ilyen állást, kellő tiszteletdíj mellett, egyénhez kötött bizalmi állásnak tekintek itt az egész tanításnak eredménye a tanítónő rátermeltségétől függne; de megkövetelném a polg. iskola képzettséget. A vezetés egyöntetűségének czéljából az összes ismereteket (a vallást kivéve) egy egyénnek kellene nyujtania; az ilyen tanítónő tehát széles ismeretkörrel birjon, a ki tudja a tanulást megkedveltetni és a kiben ezenkívül megvan a leereszkedés képessége, hogy sok türelemmel kiemelje a leányt a tudatlanságból, hogy sok körültekintéssel felemelje a leányt esetleg abból, a mi a leánynak megszokott és természetes, de nekünk erkölcstelen és félős.

Még szólnom kell a szakszerű felügyeletről. Az oktató tanítónők fölé még néhány felügyelő tanítónőt alkalmaznék, a kiknek ezek volnának dolgai. — A felügyelő bejelentés nélkül láto-

gatja az egyes tanításokat, meggyőződést szerez arról, hogy a tanítás s tanulás milyen eredménynyel folyik, fogadja a tanítónő jelentéseit; a felügyelő időnkint jelentést tesz az iparhatóságnak s az inasiskolát fentartó hatóságnak; időnkint felkeresi a műhelyeket, meggyőződik arról, hogy a leány nincs-e túlságosan megterhelve munkával, hogy a műhely az egészség és erkölcs szempontjából nem hoz-e a leányra veszedelmet; figyelmezteti e tekintetben a mestert, de felkeresi a leány szülőjét is.

Végül, hogy szava felfelé is súlylyal birjon, *legyen a felügyelő tanítónő a főv. közigazgatási bizottság ipari és közoktatási szakosztályának tagja.* E felügyelő tanítónő esetleg közvetítő szerepet is vihetne a kitanult munkásnő és a megrendelő közt, mert hiszen mindenki ismeri most azt a mizeriát, hogy a valamire való szabónő sokat kér munkájáért, a ki pedig a középosztály erszényéhez méri követelését, az mesterségét nem igen érti.

Azt hiszem, hogy a leányinasoknak ilyen módon való tanítása valóságos nyereség volna nemzetgazdasági szempontból, az egyéni szempontról nem is szólok, mert a becsületes törekvésnek, a tudásnak még senki sem vallotta kárát.

A tanítást kötelezőnek mondtam ugyan, de hogy a munkásleányok önként is sokan jelentkeznek, arról a Népoktatási Kör tud beszámolni a leghivebben. Úgy tapasztaltam, hogy azok a leányok az iskola nyujtotta ismeretekben nemcsak segítő eszközt keresnek mesterségükhöz, de szórakozást is, a mely az ő munkájuk fáradalmait türhetővé teszi.

E hatóságok s a társadalom feladata tehát, hogy kielégítsék lelki szükségletét azoknak, a kik éhezik és szomjuhozzák a tudást. Kérem tehát a Mária Dorothea-egyesületet, karolja fel a nők ez ügyét is és az illetékes hatóságokhoz intézzen kérvényt, nyujtson be e vázlat alapján kidolgozott tantervet, szervezetet; mert ha a leánytól az iparos pályán megkivánjuk a testi munkát a hozzávaló értelemmel együtt, adjunk neki alkalmat, hogy intelligenciáját kifejleszsze, adjunk neki alkalmat, hogy kellemes módon tanuljon és örömmel.

(Budapest.) *Komáry Erzsébet.*

ISKOLAI ELMEBETEGÜGY.*

(Második közlemény.)

A gyermek agya azonban még mindig nem tökéletes. Sejtvilága és az összekötő kapcsok még mindig fejlődésben vannak, az agy anyaga még mindig az átalakulás és továbbfejlődés nehézségeivel küzd, mely fejlődés, küzdelem, a szellemi megnyilatkozás új képét tárja elénk és a kényszereszmékben nyilatkozik.

A gyermek ugyanis mintegy kényszertől hajtva, egy és ugyanazt a kérdést százszor is ismételgeti, bár mindig egy és ugyanazt a választ kapja. Ha elakadt a trombita szava, annál inkább fújja. A lélek ez újabb jelensége az által jön létre, hogy még mindig vannak gátak az agy összekötő rendszerében, melyeket a fejlődés során még le kell küzdeni. Az összeköttetésre szükséges haránt kéregvelő rostok akkor még mindig nincsenek elegendő sűrűségben kiképezve, az idegrostok az ingerületek vezetésére még mindig nincsenek eléggé begyakorolva. Ily módon történik, hogy a fogalomösszeköttetés, a kevésbé járatosabb útakon történik, és az útjába eső emlékképeket gyakran föleleveníti, mi által némely fogalom és képzet, a gyermek akarata ellenére is uralkodik öntudata felett. Igen érdekes eset a kényszereszmék sorában, mit szerző maga tapasztalt. Egy 4 éves leányka édes apjától hosszú kérdezgetés útján megtudta, hogy az óraláncán csüngő medaillonban elhalt testvérének hajfürtjei vannak. Valahányszor a medaillont meglátta, mindannyiszor azzal a kérdéssel állt elő: «Mi van benne?» s bár mindig ugyanazt a választ nyerte: «hisz tudod, kedvesem», nem engedte magát a kérdések további sorrendjében megzavartatni, mely kérdésekre aztán maga megfelelt pl. így: «Mi van benne?» «úgy-e bár haj». «Kinek a haja?» «a nénié». «Kinek a haja nincs benne?» «sokaké», s így tovább. Ezen kényszereszme a gyermeken hónapokon át uralkodott. E kényszereszmét azonban csak a

* Az első közlemény a mult füzetben van. *Szerk.*

tárgy látása keltette fel; önmagától soha sem keletkezett és valahányszor nevezett ékszert a gyermek előtt elrejtették, a kényszerkérdések is elmaradtak. Ebből tehát látjuk, hogy a kényszereszmék vagy külső, tehát direkt inger által jönnek létre, vagy a nélkül. Az utóbbi esetben a nevelés által lényeges befolyást nem gyakorolhatunk. Hisz minden gondos megfigyelő, főleg szülő tudja, hogy van időszak a gyermek életében, mikor vele bírni nem lehet. Ha a kényszereszme direkt inger által mozdíttatik elő, mint pl. az említett medaillonnál, akkor az egyetlen mód a kényszereszme megszüntetésére az ingertárgy eltávolítása. Történjék pedig az, a mikor a gyermek távol van, különben a tárgynak elrejtése által esetleg újabb ingerképet szolgáltatunk.

Gyakran tapasztaljuk, hogy a rendes szellemi életben az eszmetársulatok folyamataihoz mozgások csatlakoznak, melyek az eszmetársulatoknak mintegy kifelé érvényesülő nyomatékot kölcsönöznek. Ugyanígy a kényszereszmék mellett is mutatkoznak hasonló jellegű mozgások, melyeket kényszerült voltuknál fogva, kényszermozgásoknak vagy kényszercselekvéseknek nevezünk. A kényszermozgás oly gyakori, hogy alig képzelhetünk kényszereszmét a nélkül, sőt azt lehet állítani, hogy a kényszereszme abban a határban mozog, a melyben a kényszermozgásnak gyökere van. A kényszermozgás e szerint, mint a kényszereszme, a fejlődő agy egyik megnyilatkozása s mutatkozik főleg az izomjátékban: arcz- és orrfintorgatásban, szemhunyorgatásban, a homlokbőr ránczolásában, ajkrágásban, nyelvcsattantásban, nyelvkiöltésben stb. Szerző tapasztalatai szerint, a kényszermozgások megakadályozására is keveset tehet a nevelés. Ezekkel szemben legjobb a negativ út. A kényszermozgások egy bizonyos időn belül leperegnek. Ezt az időt megrövidíteni nem lehet. Legjobb észre sem vennï a kényszermozgást, mert az által elvonjuk azt a perifèrikus ingert, melynek esetleges behatása által, reflektorikus úton fokozódik a mozgási ingerület. A kényszercselekvés egyik leggyakoribb megnyilatkozása a gyűjtési cselekvés. Ennek fejlődése ugyan kevésbbé átkutatott, de okát mindenesetre az agy fejletlen voltában kereshetjük. Az ellenőrző képzet ugyanis még nem telje-

sítheti feladatát, s így az alapképzet rostálatlanul nyilatkozik meg a tettben: a bírni vágyás érzésének kényszerűsége, csak a valóságos birtoklásban talál kielégítést. Ezen cselekvési kényszernek fellépése összeesik az «én» fogalmának fejlődésével s átvonul az egész gyermekkoron. Észlelhető még a serdülő korban és nem ritkán a teljesen felnőtt embernél is. A gyűjtési kényszermozgás keletkezése azonban mindig a gyermekkorra vezethető vissza és ha felnőtteknél mutatkozik, nem egyéb, mint az agynak hiányos, hibás fejlődése. A gyűjtési kényszermozgást akárhányszor van módjában a nevelőnek tapasztalni, mert nem ritka dolog, hogy egy gyermek minden lim-lomot elemel, melynek soha sem veszi hasznát és az értéktelen tárgyat kincsként őrzi. Minthogy a gyűjtési kényszermozgás az ellenőrző képzeteket megőrző sejtcsoport működési képtelenségében rejlik, a nevelőnek feladata a szabályzó, a gátló, tehát az ellenőrző képzeteknek fölelevenítése, és azoknak az alapképzettel való helyes összeköttetése, a mi úgy érhető el, hogy megmagyarázás által a megfelelő sejtcsoportban az illető tényről helyes képzeteket létesítünk. Pl. ha a gyermek lim-lomot gyűjt össze, pl. az iskolában krétát, tollat, irónt stb. a nevelő gyengéd hangon figyelmeztesse a gyermeket cselekedetének helytelen voltára, igyekezzék a gyermekkel megértetni az enyém és a tiéd közötti különbséget. A gyengéd hang, a jóindulat a gyermekben kellemes emlékképet fog szülni, és ezentul ellenőrző képzetnek fog szerepelni és valahányszor a gyermekben bármily ingerület folytán fölelevenedik a gyűjtési kényszer, az alapképzettel egy időben fellép az ellenőrző képzet is, mely a tett abbahagyására ösztönzi. A büntetés kellemetlen benyomása által ép az ellenkezőt érjük el.

A kényszermozgások sorozatába tartozik az utánzás is, mely hogy szintén kényszermozgás, mutatja, hogy e cselekvés sem lépi át a gyermek öntudatának küszöbét. Mert pl. ha a gyermek egy felnőttel sétál, pl. apjával, csakhamar észreveszszük, hogy utánozza lépteit, testtartását, pl. hátára teszi kezeit stb. Mindezeket azonban csak addig teszi, míg tettére figyelmeztetjük, miáltal tetténck öntudatára hozzuk, a mikor azt rögtön abba is hagyja, mintha rosszat tett volna. Ez a ténykedés sokszor azt a tévhitet ébreszti,

hogy a gyermek öntudatosan cselekedett és utánzása által mást nevetségessé akart tenni — pedig nem egyéb, mint az agyban lefolyó egyik folyamatnak megnyilatkozása. Mivel az utánzási mozgás abban a perczben megszünik, a mikor a gyermek tettének öntudatára ébred, a nevelési eszköz, a gyermeket gyengéd hangon figyelmeztetni, mi által az utánzási kényszermozgás képzetei átlépik az öntudatot és a gyermeket a tett megszüntetésére ösztökélik.

Kényszermozgás továbbá még a mozgások azon fajtája, melylyel a gyermek az előtte ismeretlen tárgyakkal érintkezésbe akar jutni. Pl. megtapogatja a kályhát és a jeget, megízleli a sót, czukrot stb. Ezen mozgás a tudásvágynak jellegével bír, de alapjában nem egyéb, mint kényszerült izommozgás. Mutatja azt, hogy a gyermek eltört játéka felett sír, s azért képtelen ellentállani, hogy munkáját egy óvatlan perczben ne folytassa.

A gyermek életében még gyakran mutatkoznak a kényszerérzések, még pedig néha minden megfelelő ok nélkül, néha pedig egy bizonyos érzési ingerületnek az öntudatba való betódulása által. Az előbbi esetre példa, a fájdalmakra czélzó, indokolatlan panaszok, utóbbira pedig, hogy a gyermek, a ki esés közben meg nem ütötte magát, csak akkor kezd sírni, ha észreveszi, hogy környezete megijedt.

A kényszerérzésnek egy érdekes példája: A gyermek dadájával néha órahosszat sétál, ha pedig édes atyja vezeti, egy néhány lépés után fáradságról panaszkodik. Ezen ténynyel szemben nem hivatkozhatunk a gyermek okoskodására, mely szerint régi jogait érvényesíteni akarja, hanem kizárólag amaz elfáradási izomérzetek jöhetnek kérdésbe, mely érzetek az apa megpillantásakor kényszerképen merülnek fel, hisz az apa lehetett az, kinek társaságában a gyermek megismerkedett a menéssel járó fáradsággal. — Ugyanily kényszerérzésnek tulajdonítható a gyermeknek gyakran indokolatlan jó vagy rossz kedve. A kényszermozgások és érzéseknél leginkább czélravezető eszköz az elterelési művelet.

Végre az agyfejlődés hiányos megnyilatkozásának még egy érdekes esete, az érzéki kényszerzavarok, az érzékcsalódások,

minők a halluczinácziók és illuziók, melyek a gyermek életén hosszú ideig uralkodnak, és sokszor ábrándképekbe csapnak át és valósággal kimerítik a gyermek szellemi életét. Egy példa a halluczináczióra. Egy kis fiucska egymagában játszik. Ostorral kezében fut az udvaron, kezefejét úgy tartja, mintha valamit markolna, hol az egyik, hol a másik kezével ránt egyet, majd az ostorral a levegőbe csap, beszél, gáncsol, megáll, majd ismét lépdel, szóval kétségtelen, hogy a gyermek lovat hajt — pedig se ló, sem más tárgy nincsen, mely azt helyettesítené. Egy példa az illuzióra. Egy kis leányka babái között ül és sorba rakja őket egy virágtartóba, melyet egy szőnyeg közepére helyez, azután mondogatja, hogy a Mariska és a Manczika csolnakázik a tengeren. Ezen példákból kitűnik, hogy a halluczinácziókhoz külső inger nem szükséges, míg az illuziónál épen a külső inger kelti a helytelen képzetet. A halluczináczió és illuzió a fejlődő agy természetszerű megnyilatkozása és a természet törvényei ellen vétenénk, ha azokat megakasztanók. Néha azonban ezen érzékcsalódások oly mértékben lépnek fel, hogy határozott befolyással bírnak a későbbi életre. Hány ilyen deformált szellemi élettel bíró ember járja a világot, kik a jelennel mit sem törődnek, rendes munkára képtelenek és folyton a jövő légvárait építik. Az erre való hajlamot már a gyermekkorban kell mérsékelni, hogy elejét vegyük egy oly szellemi élet kifejlődésének, mely még akkor is az illuziók világában él, mikor már átlépte az élet nyomorának küszöbét.

*

Ezek volnának a gyermek fejlődő szellemi életének legismertebb hiányos megnyilatkozásai, természetes okaikkal és a czélravezető nevelési eszközökkel. Egyikmásik eszközt talán eddig is alkalmazhattuk a nélkül, hogy a gyermek lelkében végbemenő folyamat tisztán állott volna némelyünk előtt. Bizonyos azonban, hogy az elmondottakra hasonló megfontolások tudatossá és épen azért határozottabbá tehetik adott alkalommal nevelői működésünket.

Újpest. *Gallauner Lujza.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A tanítónő- és óvónő-képzés egyesítésének kérdése foglalkoztatta mult hó 29-én az orsz. tanítóképző-intézeti tanárok egyesületének választmányát. A kérdésben *Peres Sándor* volt az előadó, s teljes tárgyilagossággal, de az egyesítés lehetőségének és szükségességének tudatától áthatva fejtegette tételét. Az ülés teljes figyelemmel és érdeklődéssel hallgatta Peres előadását, melyet tanulságos, de a vélemények teljes szétágazását követő vita követett. A vitából kitünt, hogy az egyesítés lehetőségében és szükséges voltában a választmánynak alig egy-két tagja ért egyet az előadóval. *György Aladár* az egyesítést határozottan károsnak tartaná az óvodákra és menedékházakra nézve. Az *együttes képzésnek* Péterfy Sándor is ellene van, de az egyesítés helyett egységes *tanítónő-képzést* óhajt, s a teljes tanítónői tanfolyam *befejezte után* külön egy fél vagy egész évi óvói gyakorlati tanfolyam elvégzése után adná csak az arra hivatottaknak az óvói oklevelet. *Nagy László* az egyesítés hive, de a most életbeléptetendő tanítónőképző-intézeti tanterven semmi változtatást sem enged meg, mert ez — mint a nevelőnő- és tanítónőképzés egyesítése mutatja — a növendékek vétkes túlterhelésére vezet. Veszely pedagógiai szempontból, mások e mellett még gyakorlati okokból is ellene vannak az egyesítés eszméjének. Az eltérő és ellenkező véleményeket figyelembe véve, a választmány nem is foglalt állást az egyesítés mellett. Többek figyelmét óhajtja e kérdésre felhivni s az illetékes tantestületek véleményének meghallgatása után határoz. Ennek daczára azonban, mint halljuk, az egyesítésre az egyik óvónőképző-intézetben még a jelen évben kisérletet tesz a közoktatásügyi kormány.

*

Leővey Klára halála. Szomorú és hirtelen halállal mult ki e hó 8-án a nagy műveltségéről, hazaszeretetéről, nemes egyéniségéről ismert, 74 éves agg tanítónő. Közuti vasuti kocsi gázolta el. Az elgázolás látszólag semmi sérüléssel sem járt ugyan, úgy, hogy Leővey Klára még saját erejéből ült kocsiba, hajtatott lakására. Azonban pár óra mulva — valószínüleg belső sérülés következtében kiszenvedett. Leővey Klára, kinek neve magyar asszonyaink legkiválóbbjának, gr. Teleki Blankának nevével forrt egybe, «lelkében hős, szivében hű és minden érzelmében magyar volt». A B. Naplóban Bihari Imre a következő meleg szavakkal emlékezik meg róla halála alkalmából:

«Leővey Klára mártirja volt a lángoló hazaszeretetnek és a békés

türelem apostoli munkájával akarta utolsó napjáig enyhíteni a sebeket, a melyek benne a nőnek is, a magyarnak is fájdalmat okoztak. A mult sok szomorú emlékét zárta magába az a gyöngéd női lélek, a mely ma elröppent földi hüvelyéből. A szabadságharcz lángot gyujtott lelkében és az augusztus 13-iki gyásznap után Leővey Klára is kivette részét abból a bénító fájdalomból, a mely minden magyar szívből könyet, keserűséget fakasztott. Ifjan arra készült, hogy a hazának fiakat neveljen, azokat hazaszeretetre oktassa. De a sors útja összehozta Teleky Blanka grófnővel, evvel a fényes tollú magyar nővel, a kinek nagy része volt a szabadságharcz megteremtésében, és társalkodónője, majd meghitt barátja lett Teleky Blankának. És ez a két nő, a kinek az egymás iránt való hűségénél csak a hazaszeretete volt nagyobb, innen kezdve közös úton haladt.

Tévesen irtak azonban Leővey Kláráról, hogy a nagy honleányt önkényesen követte a börtönbe. Önfeláldozó hazaszeretetéért, a szabadságharcz alatt és azután tanusított lelkes magatartásáért, öt évi böntönre itélték. És a kik az életben egymástól elválhatatlanok, érzésben és gondolkozásban egyek voltak, azokat a börtönben szétszakították egymástól. Külön czellákba zárták be őket és évekig nem láthatták egymást, mert eleinte még azt is megtagadták tőlük, hogy a börtön falain kívül keveset sétálhassanak. Hosszú öt esztendeig a kőkoporsóban is hűséges osztályosa volt «lelke másik felének», gróf Teleky Blanka szenvedéseinek és bubánatának.

Leővey Klára szívesen beszélgetett jó ismerősei és barátai körében a szabadságharcz egyes epizódjairól, a melyeknek maga is tanuja volt és különösen a Kufstein várában töltött szomorú fogságáról.

Kegyelemért nem esedeztek és ez az elszántság annyira felbőszítette az intéző köröket, hogy a grófnő előkelő rokonsága évekig hasztalan esedezett, a míg enyhébb bánásmódot tudtak kivívni a két fogolynő számára.

Három évi fogság után jelent meg börtönükben az első látogató. Egy nemesszívű, magasabb rangú katonatiszt. Udvariasan kopogtatott a vasajtón. Leővey Klára szíve nagyot dobbant. Talán a szabadulás órája jött meg:

— Szabad!

A tiszt belépett és körülnézett a rideg zugban.

— Hogy érzi magát? kérdezte aztán.

A fogoly hallgatott, a szemében köny csillogott.

— Van-e valami kivánsága? Enyhíteni szeretném szenvedéseit.

— Csak annyit óhajtanék, hogy gróf Teleky Blankával egy czellában lehessek.

— Az nem lehet, jó asszony. Mást kérjen.

— Hát akkor azt szeretném legalább, hogy kisétálhassunk és a várudvaron találkozhassunk.

— Ezt megengedem.

A tiszt megindultan távozott s Leővey Klára boldog reménységgel várta az első kirándulást.

A vár meredek sziklafaláról valóságos életveszedelemmel mentek le aztán Leővey és Blanka grófnő a völgybe egy-két órára sétálni és csak ilyenkor láthatták egymást. Ekkor már olvasni is szabad volt nekik.

A grófnő a kétségbeesés óráiban «kézi munkával» is foglalkozott. Már akkor őszbe csavarodó barna hajszálaiból kihímezte a magyar koronát és a nemzeti czímert és ezzel a megható kézi munkával lepte meg kiszabadulásakor Leővey Klárát, a ki halála napjáig szent ereklye gyanánt őrizte a drága emléket. Láttam ezt az ereklyét. Mennyi szenvedést rejthet ez a czímer, a boldogtalanságnak mennyi könyje öntözhette meg minden öltését!

A fogság letelte után 1856-ban Leővey Klára Párisba ment és ott várta meg a grófnő szabadulását. Teleky Blanka még két évig sinylődött a börtönben, a melynek nedves levegője azonban kora sirba vitte, Leővey Klára keserűséggel szívében magára maradt.

Honleányi lelkesedése mellett legszebb érzése a mérhetetlen hála és ragaszkodás volt a Teleky-család iránt. Párisból, a hol nemeskéri Kiss István emigráns ezredes házánál lakott, még betegen tért haza és Erdélybe ment a Teleky-családhoz s szeretettel gondozta és nevelte a gróf gyermekeit, Irén és Emma grófnőket és gróf Teleky Lászlót. Természetesen családtagnak tekintették, a kinek a szava sokszor döntő befolyással volt a családtagok jövőjére és életére. 1889-ben felköltözött Budapestre és itt felújította régi barátságát Irányi Dániellel, a kinek hazafiui érdemei iránt mély tisztelettel viseltetett.

Leővey Klára az irodalommal is foglalkozott és emlékiratai annak idején élénk érdeklődést keltettek. Szívesen időzött irók és művészek társaságában. Mindig finom tapintattal vezette a társalgást. Elmés megjegyzései, találó kritikája vonzók és sokszor felette érdekesek voltak. Beszéd közben szigorú őre volt a magyarosságnak, minden idegen szót szeretett volna kiküszöbölni és rendes társasága önkényesen hódolt meg szigorú nyelvérzékének, sőt fizette is a pénzbirságot, a melyet kirótt a magyarság ellen vétkezőkre. A birságok természetesen hazafias és jótékony czélra szolgáltak.

Az ezredéves országos kiállításnak alig volt szorgalmasabb látogatója Leővey Kláránál. Egész napokon át künn időzött a kiállitás területén és mindent észrevett, a mi érdekes és tanulságos volt.

Többen a napi sajtó krónikásai közül, esténként sokszor hallgatták élvezettel megfigyeléseit.

Végtelen nagy öröme telt a hazai ipar rohamos fellendülésében és ilyenkor mindig felelevenítette a hatvanas évek küzdelmeit a magyar ipar támogatása érdekében. Elbeszélte, hogyan tüntettek akkor az úrnők magyar viseletükkel és hogyan iparkodtak az ifjúságot megnyerni a hazafias czél támogatására.

Milyen feltünést keltett — beszélte egyszer — a mikor Feleky, Lendvay, Egressy, Lendvayné, Jókai-Laborfalvi Róza magyar viseletben jelentek meg a hatvani-utczán. Az előkelő dámák mind siettek versenyre kelni a hazai ipar felkarolásában.

Mostanában, hogy Budapesten annyira elterjedt a koronával való szellemidézés, Leővey Klára társaságában is szóba került a spiritizmusz. A társaság egyik tagja be is mutatta a divatos szellemidézést. Néhány sikerült séancea is volt a társaságnak, de a szellemidézőn kívül csak Leővey Klára hitt a spiritizmuszban. Ez a hit adott lelki erőt és nyujtott vigasztalást a hatvanas évek kesergő hazafiainak és honleányainak. Akkoriban az asztaltánczoltatás járta és gróf Batthyány Lajos és a tizen-

három vértanu szellemeinek prófétai jóslatai adtak hitet, buzdítottak szép reményekre és kitartásra ezer és ezer csüggedő szívet. Hitt e jóslatokban, bizott a szebb jövőben, ez a bizalma a hazának jobb sorsra fordultával csak erősödött.

Csak apró vonások ezek Leővey Klára életéből. Arra valók, hogy az olvasót is kegyelettel töltse el az iránt a derék és magasztos nő iránt, a ki méltó arra, hogy mintaképe legyen minden magyar nőnek.»

*

A M. D. E. Győrvidéki köre márczius 7-én este 6 órakor érdekes felolvasó ülést tartott *Pataky* Irma úrhölgy, a kör elnöke elnöklésével a győri áll. nőpreparandia zenetermében. A termet a győri intelligenczia-nak képviselői: úrhölgyek, urak, tanárok, tanítónők és tanítók töltötték meg, kivülük ott voltak az áll. tanítónőképző-intézet felsőbb tanfolyamainak növendékei is. *Pálmay* Lenke nőpreparandiai tanítónő arról olvasott felette rokonszenves modorban, hogy «*Miért olyan sok a boldogtalan ember?*» Megkapó stilusban szerkesztett, szépen előadott értekezése fonalán azt fejtegeti, hogy mi az oka az elégedetlen és boldogtalan voltunknak és arra a következtetésre jut, hogy legnagyobb része van ebben az emberek *önzésének*. A csinos dolgozat záró részében azt tárgyazta, hogy e téren mily szép szerepe jut a tanítónak, a nőnek és anyának. A sűrű tetszéssel fogadott felolvasás után dr. *Németh* Antal kir. tanácsos, a győri tankerület főigazgatója: «*A világ vége*» czímmel nagyszabású és egyben érdekes szabad előadásban a fizikusokat és tudósokat foglalkoztató problémákról beszélt. Hoitsy Pál fejtegetéseiből indult ki és eleven színekkel, ritka közvetetlenséggel ecsetelte a *világ végére* vonatkozó hipotéziseket, a víznek a tűzzel és a földdel folytatott kemény és folytonfolyvást tartó harczát. Előadása keretébe vonta a levegőnek és az atmosféríliáknak, a szélnek, viharnak rontó-bontó munkáját, Helmholtznak a nap munkásságára vonatkozó értekezéseit és a viharzó tapssal fogadott előadás befejező részében Dubois Reymond feljtegetéseivel vigasztalta meg a publikumot, azzal, hogy a *világ vége* elérkeztéig legalább még — 1700 millió évig kell várnunk! *Szabó* Jolán úrhölgy (zongorán), *Ifenz* Antal (hegedűn) *Ernst: «Elegiá»*-jának interpretálásával szolgáltak reá a közönség elismerésére, a nőpreparandia növendékei pedig *Staab* Lénárd zenetanár vezetésével egy kardalt adtak elő kiváló szabatossággal és nagy tetszés között. A felolvasó-est közreműködőinek az elnök, *Pataky* Irma úrhölgy mondott köszönetet. A distingvált közönség nagy örömmel vette tudomásul az elnök azon jelentését, hogy a «Győrvidéki kör»-nek 18 örökös, 52 rendes és 111 pártoló tagja van.

*

A M. D. E. Győrvidéki köre április 4-én tartott havi ülésében rendkívül élvezetes felolvasás volt. Geőcze Sarolta komáromi polgári leányiskolai igazgatónő, a jeles irónő s a nőkérdés lelkes szószólója tartott tanulmányos felolvasást legkedvesebb témájáról, a nőkérdésről. Mi sem természetesebb, mint az, hogy az élvezetesnek igérkező felolvasásra az állami tanítónőképző intézet díszterme zsufolásig megtelt előkelő, főleg hölgyközönséggel, mely feszült figyelemmel hallgatta a nagy tu-

dású, finomlelkű felolvasó mélyreható fejtegetéseit. Geőcze Sarolta azzal kezdte felolvasását, hogy a győrieknek egy-két év előtti polémiából kifolyólag még egy felelettel adósuk, melyet mai felolvasásában fog megadni. Azután mintegy félórán keresztül meggyőző közvetlenséggel fejtegette a nőkérdést, többek közt élénken ostorozva a mai nőnevelés félszeg irányát, melynek következménye rendszeresen az, hogy a nők igényei oly óriásak, miszerint azokat kielégíteni nem lehet, s így a férfiak irtóznak a nősüléstől. Az emanczipáczió ellensége a nőnek; e rendkívül találó és magas színvonalú felolvasást a közönség zajosan megtapsolta. A felolvasás után Klétzár Ágostonné úrnő adott elő két dalt zongorakísérettel, még pedig oly frenetikus tapsot keltő módon, hogy a két pontot meg kellett toldania egy harmadikkal. Ezután Ujlaky Géza irótársunk lépett a felolvasóasztalhoz, s szintén a nőkérdésről tartott felolvasást, melynek tanulságos tartalmát jóizű humorral fűszerezte. A közönség hálás kaczagásán kívül sokszoros taps lett jutalma. A felolvasás végeztével Karsay Jolán alelnök mondott meleg szavakban köszönetet a szereplőknek, elsősorban Geőcze Saroltának, a ki az egylet meghivására szívesen megigérte közreműködését.

*

A Mária Dorothea Egyesület választmánya márczius 14-én tartotta gr. Csáky Albinné elnöklete alatt a közgyülést előkészítő ülését. Az «Erdélyrészi kör» részéről jelen volt Moldován Gergelyné, kinek megjelenése fölötti örömét a választmány jegyzőkönyvbe igtatta. Az «Erdélyrészi kör» bejelentette, hogy házat vett, meg akarja nyitni Kolozsvárott is a «Tanítónők Otthonát» s kéri az anyaegyesület támogatását. A választmány az e czélre már előbb megszavazott 1000 frtot ki fogja utalványozni, Szarvas Gábornénak és Sebestyénné Stetina Ilonának azon indítványát azonban, hogy egy alapítványt az anyaegyesület tegyen át Kolozsvárra, a közgyülés elé terjesztik. Babare Adélnak, a fiumei pénztárosnak, a választmány köszönetet szavazott buzgóságáért. Glücklich Vilma indítványozta, hogy a tagsági díjakat emeljék fel és hogy a napi ellátás az «Otthon»-ban több legyen *egy* forintnál, végül, hogy a közoktatási miniszter levélben szólítsa fel a tanfelügyelőket arra, hogy buzdítsák a tanítónőket az egyesületbe való belépésre. A két első indítványt nem fogadták el, az utóbbit azonban igen, azon módosítással, hogy az egyesület maga fogja a tanfelügyelőktől eme szíves támogatást kérni. Elfogadta a választmány a budapesti tanítónői szakosztálynak az egyetemen tanuló tanítónők érdekében tett indítványát is. A «visszatérítési pénztár» 2 drb. 100 koronás kötvényt ajándékozott. Az egyesület kéri a tagokat a visszatérítési bárczák gyüjtésére. Wohl Janka 440 frtos alapítványt tett felolvasása jövedelméből nővére, Wohl Stefánia nevére. Császka György érsek 200 frtot küldött gr. Csáky Albinné elnöknőnek az egyesület czéljaira. A választmány felkérte Lázárné Kasztner Janka polg. tanítónőképző-intézeti igazgatónőt, hogy a lemondott Szarvassy Margit helyett az egyesületi pénztárnokságra való jelölést fogadja el; a választmány hálás köszönettel fogadta a beleegyezést. Az építkezés kérdése hosszabb vitát keltett. 22,000 frtja van az egyesületnek e czélra; az alapítványokra kapna az egyesület 30,000 forintot az osztr.-magy. banktól. György Aladár ezt a megoldást ajánlja,

dr. Peregriny ezzel szemben javasolja, hogy az egyesület maga vegye kölcsön és használja fel az építésnél az alapítványokat. Végleges határozatot ez ügyben — az igazgatóság javaslatára, kinek bővebb tanulmányozásra ismét kiadták, — a közgyülés fog hozni, addig Pucher építész is elkészíti a részletes költségvetést. A közgyülés elé terjesztendő titkári jelentést a választmány változatlanul elfogadta, a tisztikar és választmány kijelölését az igazgatóságra bizta s a közgyülés idejét április 25-ikére tűzte ki. Azóta az igazgatósag ülésében ismét tárgyalták az építés ügyét s elhatározták, hogy 32 szoba építését javasolják a közgyülésnek.

*

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztálya márczius 27-ki rendes ülését a tagok és vendégek nagy érdeklődése mellett tartotta meg. A folyó ügyek tárgyalása után üdvözölte a szakosztály a M. D. Egyesület alelnökét, Tóth József kir. tanácsost, tanfelügyelői munkásságának 25-ik évfordulója alkalmából; ez üdvözletét jegyzőkönyvbe igtatta s az elnökséget bizta meg a szerencsekivánatok tolmácsolásával. Az ülésen két érdekes értekezést olvastak fel. Az első felolvasó Décsei Janka felsőbb leányiskolai tanítónő volt; a «számok multjáról» szóló érdekes és tanulságos értekezését, mely komoly tanulmányokról tett tanúságot, nagy figyelemmel hallgatta a szakosztály s élénk tetszésnyilatkozatokkal jutalmazta. Másodikul Tocsek Helén polg. tanítónőképezdei és felsőbb leányiskolai tanítónő olvasta fel «A 90 éves Legouvé Ernő»-ről szóló tanulmányát. Az érdekes dolgozat, mely jelen füzetünkben olvasható, nagy lelkesedést keltett. A lelkes hangulatot fokozta azon franczia üdvözlő levél felolvasása, melyet alább magyar fordításban közlünk. Az elnök indítványára ugyanis elhatározta az értekezlet, hogy a szakosztály nevében irt üdvözlő levelet a jelenlevők mindnyájan aláirják. A 100 aláirást nyert üdvözlet következőképen hangzik:

«Uram! Abban az országban, melyet Ön egykor «előszeretete, rokonszenve, képzelme és ábrándjai kedvelt hazájá»-nak nevezett; Magyarországban, mely ifju korában a bámulat érzelmével remegtette meg az Ön szivét; Magyarországban, melyet Ön «mindenkor a lovagiasságnak, erkölcsi naprendszerünk eme fénylő csillagának képviselőjeül tekintett»: sokan vannak, kik gyönyörködni tudnak az Ön szellemében s Önnek az ész és szív nemes tehetségeivel alkotott műveiben, melyek sikerült fordításokban nemzeti irodalmunk talajába is át vannak — részben legalább — ültetve. Kiváló helyet foglalnak el e művek nálunk is és méltán sorakoznak mesterműveink mellé.

Az Ön művei iskolai könyvtáraink díszei. «Leányaink és fiaink» s «Une élève de seize ans» helyet foglalnak leányaink felsőbb fokú franczianyelvi oktatásában s melegítik ifjuságunkat az erkölcsi és szellemi fénynek Ön által egybefűzött sugaraival.

Magyarország földje, a mely olyan hősöket, olyan hazafiakat termett, a kik az Ön ifjukori csodálatának tárgyai voltak, az a föld, mely az Ön rokonszenvének méltó tárgyát, Petőfi Sándort szülte: nem szenved hiányt olyan lelkekben sem, a kik lángra tudnak lobbanni a lelkesedés oly tűzhelyeinél, milyen az Ön szelleme. A legállandóbb tüzet azonban bennünk tanítónőkben gyujtotta Ön; lelkesedést öntött belénk a szépért, nagyért, a költészetért, a munkáért, ezen minden halandónak

nyujtott javakért! Orökre szóló édes kötelezettséget rótt ezzel reánk; megédesítette tüskével bevont pályánkat! Vezetőt, támaszt, vigasztalást találunk az érzéseknek, tapasztalatoknak reánk örökbehagyott gazdag tőkéjében!

Merítünk is belőle szünetlenül, s megerősödve, megvilágosodva, megvigasztalva térünk vissza, mint mindazok, a kik Önnel valaha baráti érintkezésben voltak. Nekünk is barátunkká, benső barátunkká vált Ön, ki alaposan ismer bennünket, mert bepillantott a női lélek legtitkosabb redőibe is.

Hálásak is vagyunk ezért, végtelenül hálásak! S ezért kérjük Önt, hogy azok közé sorakozhassunk, kik az Ön 90-ik évének hajnalát örömmel üdvözölték.

Az Orleans Fülöp herczegné, Mária Dorothea ő fensége védnöksége alatt álló Mária Dorothea Egyesület tanítónői szakosztálya márczius havi gyülésén oly czélból gyült össze, hogy megünnepelje az Ön születésének 90-ik évfordulóját. Tagtársaink egyike, Tocsek Helén, a budapesti VII. ker. áll. polg. iskolai tanítónőképző intézet tanítónője, az Ön eszméinek lelkes híve, a kinek az a megtiszteltetés is jutott, hogy eme levélben mindnyájunk érzelmeit tolmácsolja, előttünk felolvasott — s a Nemzeti Nőnevelés áprilisi számában megjelenő — értekezésében vázolta az Ön pályafutását s elénk állítá lelki képét, méltatá irói munkásságát.

Önnel ilyen szellemi közösségben élve kérjük, fogadja kegyesen igaz csodálattal s nem kevesebb hálával eltelt szívünk legmélyebb, legőszintébb hódolatát.

Fogadja szívesen őszinte s a legtisztább lelkesedésből fakadt szerencsekivánatainkat, melylyel a távolból kiáltjuk Ön felé: Éljen a nagy lélekbúvár, éljen Legouvé Ernő!»

*

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztálya április 10-én tartott ülésében két érdekes dolgozat került felolvasásra. Az első volt Komáry Erzsi főv. polgári iskolai tanítónő értekezése a «leány-inasiskolák»-ról. A jelenvoltak érdeklődéssel hallgatták az előadást és köszönetet szavaztak az előadónak az eszme felszínre hozásáért. A részletek megvitatásába ezúttal nem mentek bele, azonban az értekezés végén tett indítványokra nézve a következőket határozta a szakosztály: 1. A leány-inasiskolák létesítését szükségesnek tartja, és mindenkor kész kifejlődését előmozdítani. 2. Szervezeténél fogva maga a hatóságokkal érintkezésbe nem léphetvén, felkéri a M. D. E. választmányát, hogy az illetékes hatóságok figyelmét a leány-inasiskolák létesítésének szükséges voltára hívja fel. 3. Szervezetet és tantervet — ha erre külön megbizást nem kap — nem dolgoz ugyan ki, azonban értekezései sorába az idevonatkozó eszmecserét mindenkor szívesen felveszi. A második értekezés özv. Személy K.-né nagyváradi polg. isk. tanítónő érdekes tanulmánya volt, «a fegyelem és közerkölcs» czímen. A dolgozatot, melyet jelen számunkban közlünk, Buzogány Mariska olvasta fel. A tetszéssel fogadott tanulmány hatása alatt elhatározta a szakosztály, hogy özv. Személy Kálmánné úrnőt felkéri, hogy Nagyváradon a budapesti tanítónői szakosztályhoz hasonló szervezetű egyesületet szervezzen, hogy ez által a Mária

Dorothea Egyesület hasznos tevékenysége Nagyváradon is érvényesülhessen. Az ülésen meleg szavakkal emlékezett meg az elnök, Leővey Klárának, a kitünő magyar tanítónőnek hirtelen bekövetkezett gyászos haláláról, s a szakosztály jegyzőkönyvbe igtatta a kiváló tagtárs halála fölött érzett mély fájdalmát. Végül jelentette az elnök, hogy a kiállítási irásbeli dolgozatokról a tanulmányozással megbizottak május hóban teszik meg jelentéseiket.

*

Jászai Mari és az iskolák. Dr. Petz Lajosné úrnőtől, a M. D. E. győri tagjától, kaptuk a következő indítványt:

«Egyik aradi hirlap irja, hogy Jászai Mari, a nagy tragika, most a Mátyás-szoboralap javára gyüjt s el is árasztotta Aradot gyüjtőivekkel. Azt akarja, hogy sokat, nagyon sokat szerezzen össze. A nagy művésznő kész bármely társaságnak, mely a Mátyás-szoboralap javára egy bizonyos összeget megajánl, elszavalni Szávay Gyula Ezer tavasz czimű költeményét.

Kettős nemes czél lebeg szemem előtt, midőn nagy tragikánk e lángbuzgalmát jellemző igéretét olvasva, bátor vagyok rá a fővárosi tanintézetek igen tisztelt és hazafias érzületökről olyan általánosan ismert vezetőinek becses figyelmét is fölhivni. Azt hiszem, felejthetetlen nemes élvezetet szerző esemény számba menne tanuló ifjuságunkra nézve, ha alkalom adatnék nekik Jászai Mari előadásában hallhatni egy-egy remek hazafias költeményt. Csekély belépti díjként szívesen hoznák el a tanulók filléreiket, különösen, ha azt is tudják, hogy Mátyás királynak szobrára adják.

Még valamit. Ámbár félek, megharagszik érte nagy Myriánk (mert jól tudom, hogy művészete magaslatáról mily lenézéssel viseltetik minden — külső — «hatásemelő» dolog iránt) mégis kérem, ne restelje fölvenni ezekre az ünnepi órákra valamelyik szép magyar ruháját, pl. a Szécsi Máriáét. Nem a stilszerűség okáért kérem. De higyje el, az ő magyar öltözete, fejedelmi alakja úgy bevésődik azokba a fogékony ifju lelkekbe, hogy mindig visszaszárnyal hozzá és megfrissül rajta fantáziájok, a hányszor a Zrinyi Ilona, Dobó Katicza, Rozgonyi Cziczelle, vagy Lorántfi Zsuzsánna-féle nagy, kimagasló női alakokról tanulgatnak. És épen az ilyen el nem mosódó, plasztikus történelmi illusztrácziók csodálatosan forrásba hozzák azokat a lappangó erőket, melyekből a hazafiérzés táplálkozik.»

*

A M. D. Egyesület fürdőkedvezményei 1897-ben. 1. Czemétén (Eperjes mellett) több tag kaphat az egész idényre ingyen szobát az egyesület üdülő házában; fürdőnél 25%, gyógydíjnál 50% engedményt. 2. Herkulesfürdőben (Krassó-Szörénymegye) 2 tag kaphat az egész idényben egy kétszemélyes szobát és gyógykezelést ingyen, zene- és fürdődíj elengedését. 3. Ránkherlányban (Abauj-Tornamegye) az egész idényben 2 tag kaphat ingyen szobát és gyógykezelést, zene- és fürdődíj elengedését. 4. A budai Császárfürdőben több tag kaphat egész éven át 12 drb. ingyen fürdőjegyet.

IRODALOM.

EDES ANYAM. Irta *Pósa Lajos*. Kiadja Singer és Wolfner Budapesten. Ára fűzve 1 frt 20 kr., díszkötésben 2 frt.

Igaz érdeklődéssel vettem kezembe Pósa Lajosnak, a gyermekvilág kedves dalosának legújabb költeménykötetét. Előre is tudtam, hogy nagy gyönyörűségem lesz benne; mert meg kell vallanom Pósával szemben némi elfogultság, az anyai szív háladatos érzése él lelkemben. Gyermekeim Pósa verseinek gyügyögése közben tanultak meg beszélni, az ő költeményeinek ritmusa ringatta álomba őket, az ő dalai szerettették meg velük a betűt, a verset. Mennyi szent érzést, mennyi szép eszmét lopott be észrevétlen a lelkükbe: Isten a megmondhatója csak! Kedves is előttem Pósa költeményeinek minden sora, s kétszeresen kedvesek versei, meséi, mert gyermekeimnek gyönyörűséget adnak s mert gyermekeim nevelésében segítségemre vannak. Örömmel kezdtem tehát lapozni az «Édes anyám» című verskötetet. S míg a gyermeki szeretet kedves üde virágaiból font fűzérben gyönyörködtem, úgy tetszett nekem, hogy csak most értem Pósát igazán. A ki olyan szerető jó gyermek, a kinek olyan szerető édes anyja van, az érti, értheti a gyermeki szív édes vágyait, az dalolhat nekik oly szívhez szóló, oly egyszerű és mégis fenkölt hangon. S a mint tovább olvastam, lassan-lassan elfeledtem Pósát, el saját hálás érzéseimet. A költemények, melyek az édes anyáról, az édes anyának szóltak, mintha csak a magam érzéseinek kifejezői lettek volna. Az a jóságos arczú öreg asszony a könyv elején hiába bizonyítgatta, hogy azokat neki írta a fia; én úgy éreztem, hogy én beszélgetek az én édes jó anyámmal, úgy mint régen, régen! Alig-alig tudtam letenni a könyvet, alig tudtam betelni az édes és mégis fájó érzelemmel, az édes anyámra való emlékezéssel. S azt hiszem úgy lesz vele bárki, ha e kötetben lapozgat. Nem jut eszébe mérlegelni, bírálni. A közvetlenség és keresetlenség, melylyel Pósa az emberi szív legszentebb érzelmének hangot ad, belopja magát a szívbe. Vele érezünk; nem mert megértettük őt, de mert megértettük önmagunkat, mert a mit ő ír, az a saját érzéseink megdicsőítése. Olvassa el mindenki e kötetet. Jobbá, nemesebbé lesz általa, mert felleli benne szíve legmagasztosabb érzelmeit, tisztán, üdén, úgy a mint a szív legmélyén fakadnak! S. J.

*

A FARAÓK ORSZÁGÁBÓL. Irta dr. *Erődi Béla*. Kiadja Wodianer F. és fiai Budapest. Ára fűzve 2 frt.

Dr. Erődi Béla, a keleti népek és keleti nyelvek kitünő ismerője számos nagyobb nyelvi és etnografiai tekintetben fontos tanulmányútat

tett kelet tartományaiban. Ez utazásokat az «Utazások könyvtára» czimű sorozatban irja le. E könyvsorozatból megjelent már utazásom «*Sicilia és Malta szigetén*» és a *Fáraók Országában*; sajtó alatt van «*Dalmáczia és Montenegró*»; «*Utazásom a szent földön*»; «*Görögországban*»; «*A félhold birodalmában*»; «*Délfranczia országban és a Pireneusokban*»; «*Olasz ég alatt.*» — A Faraók Országában czimű mű különösen a tanuló ifjuság számára készült, magánolvasmányul. A történelem tanításánál nagyon jó segédkönyvül szolgál Egyptom közelebbi megismertetésére; a földrajz tanára is haszonnal kötheti hozzá tanítását. Elolvastatásával eredményesebbé tehetik a földrajz és történelem tanítását. Az utazási irodalom és az iskolai ifjusági könyvtárak egy tartalmas, érdekes és élvezetes művel gyarapodnak.

Erődi Béla kétszer utazott Egyptomban s ezen utazásaiban szerzett tapasztalatait, élményeit és későbbi tanulmányait dolgozta fel e művében, mely vonzóan, költői nyelven élénk festéssel és eleven előadással van irva.

A mű a következő 22 fejezetből áll: Az Ádrián Korfuig. — Korfutól Alexandriáig. — Egyptom földrajza dióhéjban. — Egyptom története főbb vonásokban. — Alexandria. — Kirándulás Ramléhba. — Alexandriából Kairóba. — Kairó. — Kairó. A gizehi egyptomi muzeum. — Kairó. Az iszlám világában. — Kairó. A fellegvár és Mohammed Ali dsámija. — Kairó. Utczai élet. — Kairó. Az egyetem. — Kairó. A mamelukok és khalifák sirja. — Heliopolis. — A gizehi pyramisok. — Memphis. Szakkara. — Kairótól Thebaeig. — Thebae és vidéke. — Thebaetől Aszszuánig. — Kairótól a Suezi-csatornáig. — A Suezi-csatorna. — Utazás hazafelé.

A szöveg magyarázatára és élénkítésére szolgál 65 szebbnél-szebb illustráczio, melyek túlnyomóan eredeti fényképek után készültek. Most jelenik meg először magyar könyvben hieroglyph-irásban közölt szöveg, sorközi fordítással.

*

«**Magyarország geologiai térképe**» kiadja *a magyarhoni geologiai társulat* a m. kir. geologiai intézet és semsei Semsey Andor közreműködésével. A nevezett társulat e térkép kiadásával egy rég érzett hiányt kiván pótolni, igazi szükséget kielégíteni s egyszersmind hazánk érdekes geologiai szerkezetének behatóbb tanulmányozására serkenteni. Mértéke 1 : 1.000,000; technikai kivitele kifogástalan; az adatok benne pontosak, miről már az a körülmény is kezeskedik, hogy szerkesztésében az egy negyedszázadnál tovább fennálló m. kir. geol. intézet valamennyi geologusa részt vett. Ára a földtani társulat tagjai részére 2 frt, a nem tagok részére pedig 6 frt. Megrendelhető a magyarhoni földtani társulat titkári hivatalában: Budapest, V. ker. Földmivelésügyi m. kir. miniszterium vagy Killian Frigyes könyvkereskedésében: Budapest, IV. Váczi-utcza.

*

Földrajzi és statisztikai zsebatlasz, a czíme a Stampfel Károly kiadásában Pozsonyban megjelent díszes művecskének. A művecske nemcsak térképeket tartalmaz, hanem egy egész sorozat statisztikai dia-

grammát is, melyek a művecskének értékét csak fokozzák. Színezett statisztikának nevezhetnők. 60 térképet és diagrammát tartalmaz, statisztikai táblázatok és magyarázó szöveg kiséretében, melyek a földnek és lakóinak legkülönbözőbb viszonyairól nyujtanak fölvilágosítást. Igen érdekesek és tanulságosak a színezett táblázatok és térképek, melyek a statisztikai számokat szemléltetik és az azonnali összehasonlítást lehetővé teszik. Nincsen a föld- és népismének oly vidéke, mi felől ezen ügyes könyvecske fölvilágosítást nem nyujtana. Az ár — 2 frt 50 kr. — mondhatjuk a legolcsóbbra van szabva.

*

Chemia és áruismeret a felső kereskedelmi iskolák és kereskedelmi akademiák használatára; az új tanterv alapján irták: dr. *Hankó Vilmos* és *Pacholek György* tanárok. Első rész, ára 1 frt 20 kr. Lampel Róbert kiadása. — Ezen iskolai könyvben a szerzők 159 oldalon tárgyalják a legfontosabb tudnivalókat a chemiából és az ásványtanból oly terjedelemben, a mint azt az illető iskolák tanterve követeli. Bevezetésképen az első szakaszban adva van a chemia fogalma, az egyszerű és összetett testek, a keverék és vegyület közti különbség, az atóm és molekula, valamint a chemiai rokonság fogalma és a felvett legfontosabb elemeknek felosztása vegyértékességük szerint. A többi szakaszokban különösen azon szervetlen anyagokat találjuk tárgyalva, melyek mint kereskedelmi czikkek vagy az iparban fontosak, még pedig tekintettel úgy a természetben való előfordulásukra és gyári előállításukra, valamint legfontosabb tulajdonságaikra meg alkalmazásukra. Azt hiszszük, e számos képpel illusztrált könyv — bár kissé terjedelmes — czéljának megfelel; s azért, mivel egyúttal egyszerű, könnyen érthető és tiszta nyelvvel van megirva, az illető iskolák figyelmébe melegen ajánljuk.

— r.